

Suživot mladih s roditeljima u Hrvatskoj

Gvozden, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:916526>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Ekonomija

SUŽIVOT MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ

Diplomski rad

Tina Gvozden

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Ekonomija

SUŽIVOT MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ
CO-RESIDENCE OF YOUNG ADULTS WITH PARENTS IN
CROATIA

Diplomski rad

Student: Tina Gvozden

JMBAG: 0067610099

Mentor: doc. dr. sc. Petra Međimurec

Zagreb, rujan 2024.

SAŽETAK

Glavni je cilj diplomskog rada istražiti suživot mladih s roditeljima u Hrvatskoj. Analiziraju se podaci o prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljskog doma i udjelu mladih koji žive s roditeljima. U okviru pregleda literature o čimbenicima koji utječu na suživot s roditeljima obrađuju se čimbenici na razini pojedinca i čimbenici na razini zemalja i tako je organizirana empirijska analiza. Prvo se provodi analiza na razini europskih zemalja, u kojoj se ispituje kako je suživot mladih s roditeljima povezan s odabranim ekonomskim i drugim varijablama, uključujući stopu nezaposlenosti mladih, udio mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET), varijable koje se tiču stambene situacije te društvene norme. Pronađena je jaka pozitivna korelacija između suživota mladih s roditeljima i društvenih normi o dobi napuštanja roditeljskog doma. Dodatno, u zemljama s većim udjelom mladih u statusu NEET i većim udjelom vlasnika nekretnina u prosjeku više mladih i duže živi s roditeljima. Zatim se na temelju anketnih podataka iz Europskog društvenog istraživanja za Hrvatsku istražuju razlike između mladih u dobi od 18 do 34 godine koji još žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom, odvojeno prema spolu. Ispituje se kakve učinke na suživot mladih s roditeljima imaju život u urbanoj ili ruralnoj sredini, ekonomska aktivnost, obrazovanje i socioekonomski status roditelja. Rezultati pokazuju da se odrednice suživota s roditeljima razlikuju za muškarce i žene. Bolji socioekonomski status roditelja može se povezati s većim šansama za suživot s roditeljima kod žena, dosljedno nalazima iz postojeće literature.

Ključne riječi: napuštanje roditeljskog doma, čimbenici produženog suživota mladih s roditeljima, europska usporedba, Hrvatska

SUMMARY

The primary aim of this thesis is to explore the co-residence patterns of young adults with their parents in Croatia. It examines data on the average age at which young people leave the parental home and the proportion of youth who continue to live with their parents. The literature review addresses individual and country-level factors influencing co-residence, which also guides the structure of the empirical analysis. First, a cross-country analysis of European nations has been concluded to investigate how youth co-residence correlates with selected economic and social variables, including youth unemployment rates, the proportion of NEETs (young people not in employment, education, or training), housing market conditions, and prevailing social norms. The analysis identifies a strong positive correlation between co-residence and social norms regarding the appropriate age for leaving the parental home. Furthermore, in countries with higher NEET rates and greater homeownership, young adults tend to live with their parents for longer periods. The second part of the analysis uses data from the European Social Survey, focusing on Croatia. It examines differences between young adults aged 18-34 who still live with their parents and those who have left, with results disaggregated by gender. The study assesses the effects of urban versus rural residence, economic activity, education, and parental socioeconomic status on co-residence. The findings reveal gender-specific differences in co-residence determinants, with parental socioeconomic status positively linked to co-residence for women, consistent with previous literature.

Keywords: leaving the parental home, correlates of prolonged co-residence of young adults with parents, European comparison, Croatia

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Tima Guozden

(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 9. rujna 2024.

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

Tima Guozden

(personal signature of the student)

Zagreb, 9. rujna 2024.

(place and date)

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. SUŽIVOT MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ I DRUGIM EUROPSKIM ZEMLJAMA	3
2.1. Prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma.....	3
2.2. Udjeli mladih koji žive s roditeljima.....	8
3. PREGLED LITERATURE O NAPUŠTANJU RODITELJSKOG DOMA.....	11
3.1. Sociodemografske odrednice napuštanja roditeljskog doma	11
3.2. Ekonomski i institucionalni čimbenici povezani s napuštanjem roditeljskog doma	15
3.3. Kulturološki čimbenici i društvene norme povezane s napuštanjem roditeljskog doma	18
4. ANALIZA RAZLIKA MEĐU EUROPSKIM ZEMLJAMA U SUŽIVOTU MLADIH S RODITELJIMA	22
4.1. Metode i opis podataka	22
4.2. Čimbenici povezani sa suživotom mladih s roditeljima na razini zemalja	25
4.3. Rasprava	33
5. ANALIZA ČIMBENIKA POVEZANIH SA SUŽIVOTOM MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ	35
5.1. Podaci, varijable i metode	35
5.2. Usporedba mladih koji žive s roditeljima i mladih koji su napustili roditeljski dom u Hrvatskoj	37
5.3. Rezultati regresijske analize.....	40
5.4. Rasprava	44
6. ZAKLJUČAK	47
POPIS LITERATURE.....	49

POPIS SLIKA	56
POPIS GRAFIKONA	56
POPIS TABLICA	56
PRILOG	58

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Napuštanje roditeljskog doma važan je demografski događaj koji obilježava prijelaz u odraslu dob, označavajući početak samostalnosti i odvajanja od primarne obitelji. Podaci s EUROSTAT-a (2024.a) pokazuju da se europske zemlje jako razlikuju s obzirom na dob u kojoj mladi napuštaju roditeljski dom. Podaci ujedno pokazuju da mladi u Hrvatskoj relativno dugo ostaju živjeti s roditeljima i da je prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma najviša u Europi prema podacima za 2023. godinu. Demografska literatura koja se bavi ovom temom prepoznaje brojne čimbenike koji su povezani s produženim suživotom mladih s roditeljima. Ti se čimbenici mogu kategorizirati na dvije razine. Prva pokriva čimbenike povezane sa suživotom mladih s roditeljima na razini pojedinca. Ovdje možemo uočiti npr. razlike prema spolu, socioekonomskom statusu mladih i njihovih roditelja. Druga se odnosi na razinu zemalja. Obuhvaća čimbenike poput gospodarske situacije u zemlji, položaja mladih na tržištu rada, priuštivosti nekretnina, društvenih normi i kulture.

Glavni je cilj diplomskog rada istražiti suživot mladih s roditeljima u Hrvatskoj. U diplomskom radu Hrvatska se uspoređuje s drugim europskim zemljama, istražuju se čimbenici povezani sa suživotom mladih s roditeljima na razini europskih zemalja i pojedinačne odrednice za hrvatski slučaj.

1.2. Metode istraživanja i izvori podataka

U diplomskom radu najprije se prikupljaju podaci s EUROSTAT-a za deskriptivnu analizu u kojoj se prikazuje se prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma i udio mladih koji žive s roditeljima po europskim zemljama.

Nakon toga slijedi empirijska analiza na razini europskih zemalja. Tom analizom istražuje se kako je suživot mladih s roditeljima povezan s odabranim ekonomskim i drugim varijablama. Prikupljeni su podaci o prosječnoj dobi napuštanja roditeljskog doma, udjelu mladih koji žive s roditeljima, nezaposlenosti mladih, udjelu mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (engl. *Not in Education, Employment, or Training*, kratica NEET), o cijenama nekretnina i vlasništvu nad nekretninama te društvenim normama o dobi napuštanja roditeljskog doma. Osim za podatke o normama, koji su pripremljeni na temelju devete runde Europskog društvenog istraživanja (ESS, 2018.), izvor je

EUROSTAT. Posebna pozornost posvećuje se Hrvatskoj u usporedbi s drugim europskim zemljama. Provodi se korelacijska i regresijska analiza kako bi se ispitala povezanost suživota mladih s roditeljima i odabranih varijabli.

Drugi dio empirijske analize fokusira se samo na Hrvatsku. U analizi se na temelju anketnih podataka iz devete runde ESS-a istražuju razlike između mladih u dobi od 18 do 34 godine koji još žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom, odvojeno prema spolu. Ispituje se kakve učinke na suživot mladih s roditeljima u Hrvatskoj imaju varijable: život u ruralnoj/urbanoj sredini, ekonomska aktivnost, stupanj obrazovanja i socioekonomski status roditelja, koji se i u literaturi smatra važnom odrednicom suživota s roditeljima i o čijem učinku postoje oprečne hipoteze. Nakon deskriptivne analize uzorka iz ankete, procjenjuju se regresijski modeli, u kojima je zavisna varijabla postavljena tako da pokazuje one mlade koji nikad nisu napustili roditeljski dom kako bi živjeli samostalno.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad strukturiran je u šest poglavlja, uključujući uvod i zaključak. Središnji dio razrađen je prema postavljenim ciljevima. U drugom poglavlju najprije se prikazuju podaci o prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljskog doma i udjelima mladih koji žive s roditeljima za Hrvatsku i druge europske zemlje. Zatim slijedi pregled literature o napuštanju roditeljskog doma u trećem poglavlju. U okviru tog pregleda obrađuju se sociodemografske odrednice napuštanja roditeljskog doma te ekonomski, institucionalni i kulturološki čimbenici povezani s napuštanjem roditeljskog doma. Četvrto poglavlje sadrži analizu na razini europskih zemalja, a peto analizu anketnih podataka iz ESS-a za Hrvatsku. Rad završava zaključkom.

2. SUŽIVOT MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ I DRUGIM EUROPSKIM ZEMLJAMA

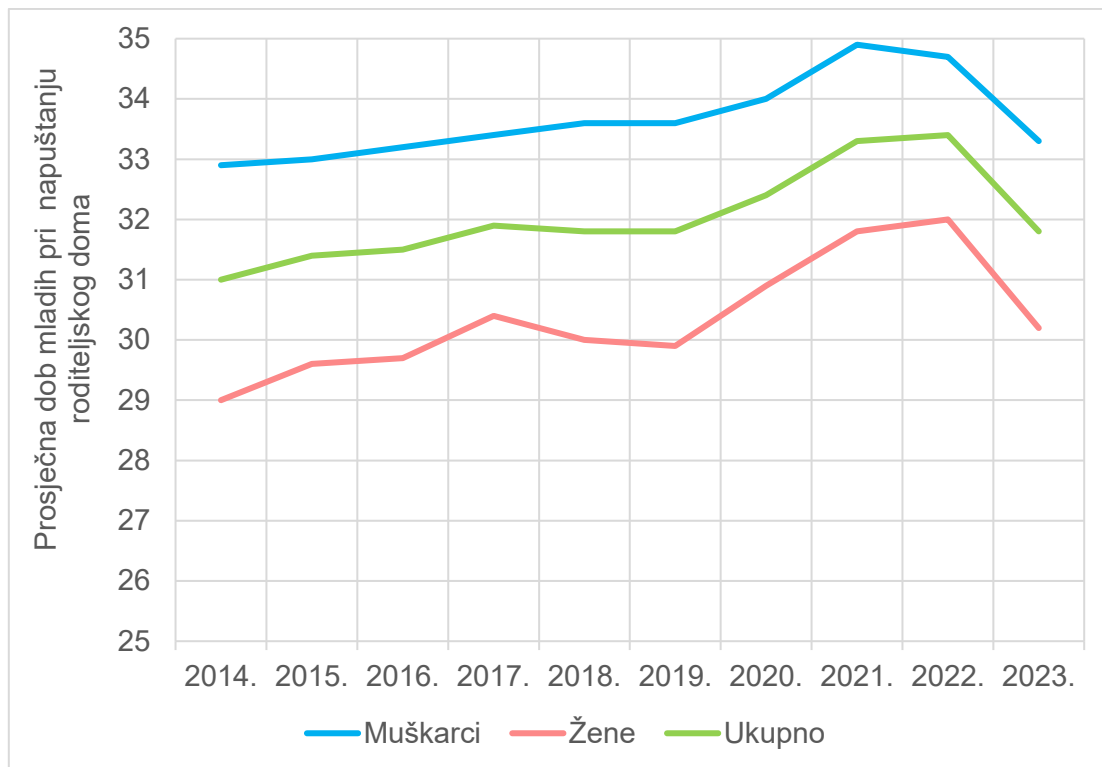
Napuštanje roditeljskog doma i osnivanje vlastitog kućanstva ključna je rezidencijalna promjena koja čini temelj prijelaza mladih u odraslu dob (Mulder i Clark, 2002.). Mladi u različitoj dobi napuštaju roditeljski dom. U nekim zemljama mladi u prosjeku roditeljski dom napuštaju ranije, a u nekim kasnije, iako je trend za EU kao cjelinu prema podacima s EUROSTAT-a (EUROSTAT, 2024.a) relativno stabilan u posljednja oko dva desetljeća. Primjerice, u sjevernim europskim zemljama, mladi se obično ranije osamostaljuju za razliku od južnih i istočnih europskih zemalja. U ovom dijelu rada prvo ćemo promatrati prosječnu dob u kojoj mladi napuštaju roditeljski dom u Hrvatskoj i drugim europskim zemljama, a zatim udio mladih koji ostaju živjeti s roditeljima. Cilj je pružiti sveobuhvatan uvid u suživot mladih s roditeljima i prikazati razlike među zemljama, s fokusom na Hrvatsku.

2.1. Prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma

Prema dostupnim podacima (EUROSTAT, 2024.a), u 2023. mladi su napuštali roditeljski dom u prosjeku u dobi od 26,3 godine. Na prvi pogled odmah primjećujemo velike razlike između sjevernih i zapadnih zemalja u odnosu na južne i istočne europske zemlje. Prosjek se razlikuje među državama članicama EU-a. Na karti vidimo da se Hrvatska, Slovačka, Grčka, Španjolska, Italija i Bugarska nalaze u kategoriji s najvišom prosječnom dobi napuštanja roditeljskog doma u EU, to jest u kategoriji od 30 i više godina. S druge strane, države koje se nalaze u kategoriji napuštanja roditeljskog doma u prosjeku prije dobi od 24 godine uključuju Finsku, Dansku, Švedsku, Estoniju, Nizozemsku, Francusku i Njemačku. Najniža prosječna dob napuštanja roditeljskog doma zabilježena je u Finskoj (21,4 godine), a najviša u Hrvatskoj (31,8 godina). Podaci su prikazani za sve države koje su imale dostupne podatke za navedenu godinu, točnije njih 27.

zemalja u kojoj se mladi sele nakon 30. godine života. Čine ju Bugarska, Italija, Španjolska, Grčka, Slovačka i Hrvatska kao zemlja s najvišim prosjekom od 31,8 godina.

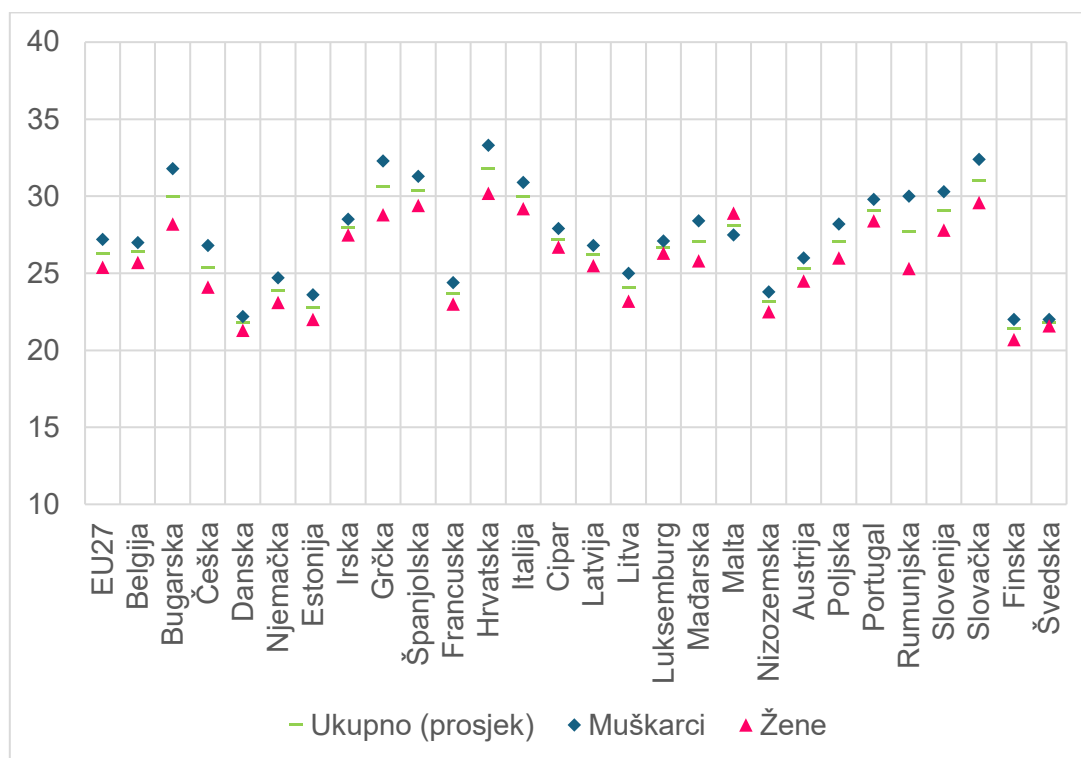
Grafikon 1. Prosječna dob mladih pri napuštanju roditeljskog doma prema spolu od 2014. do 2023. za Hrvatsku

Izvor: EUROSTAT (2024.a)

Grafikon 1 prikazuje podatke za Hrvatsku kako bi se predočile razlike prema spolu u prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljskog doma u posljednjem desetljeću. Muškarci duže ostaju živjeti s roditeljima nego žene, i to u prosjeku barem za 2,7 godina. Najveća razlika zabilježena je 2014. godine, kada je iznosila 3,9 godina. Te su se godine muškarci osamostaljivali s prosječnih 32,9 godina, a žene s prosječnih 29 godina.

Grafikon 2. Prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma prema spolu 2023.

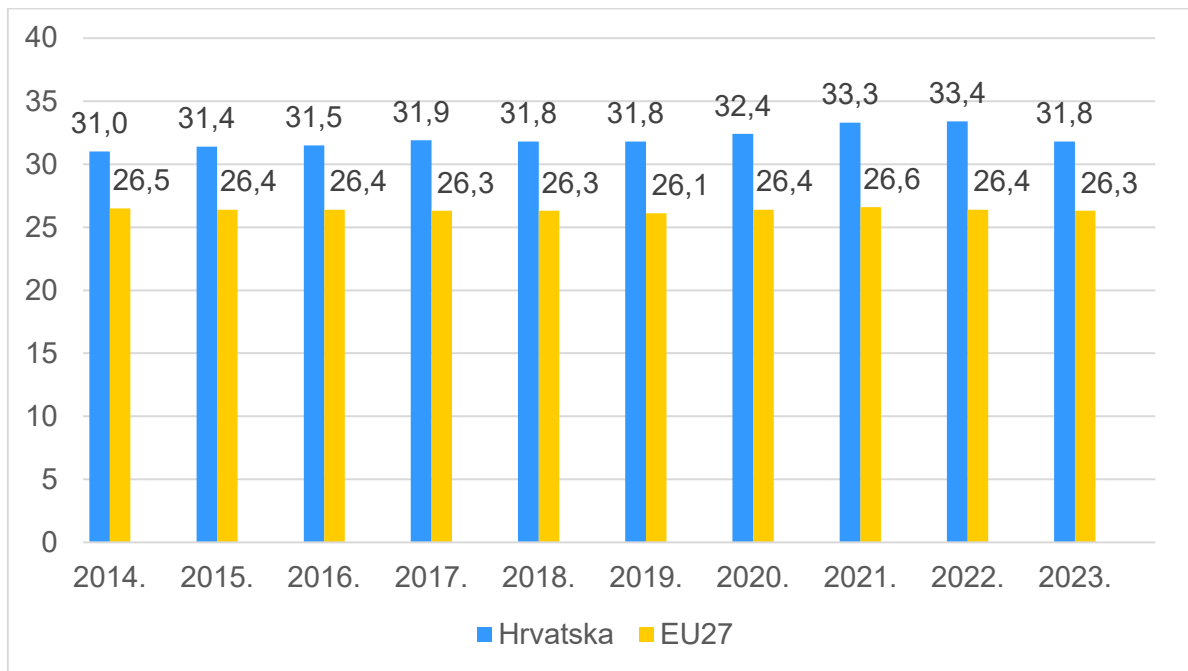

Izvor: EUROSTAT (2024.a)

Žene u prosjeku napuštaju roditeljski dom ranije od muškaraca gotovo u svim zemljama, kako je prikazano na Grafikonu 2. Malta je jedina država prema podacima za 2023. godinu gdje muškarci ranije napuštaju obiteljski dom. Točnije, na Malti muškarci u prosjeku napuštaju roditeljski dom 1,4 godine mlađi nego žene.

Razlika među spolovima u prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljskog doma 2023. iznosila je 1,8 godina na razini EU-a. Najveći jaz zabilježen je u Rumunjskoj, 4,7 godina, gdje muškarci dom prosječno napuštaju s 30 godina, a žene s 25,3 godine. Najmanja razlika uočena je u Švedskoj, gdje je razlika iznosila 0,4 godine. U Hrvatskoj je, kao što smo već rekli, prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma 31,8 godina, dok rodni jaz iznosi 3,1 godinu. Muškarci u Hrvatskoj roditeljski dom napuštaju s prosječno 33,3 godine, a žene s 30,2 godine.

Grafikon 3. Procijenjena prosječna dob mladih koji napuštaju roditeljsko kućanstvo od 2014. do 2023.

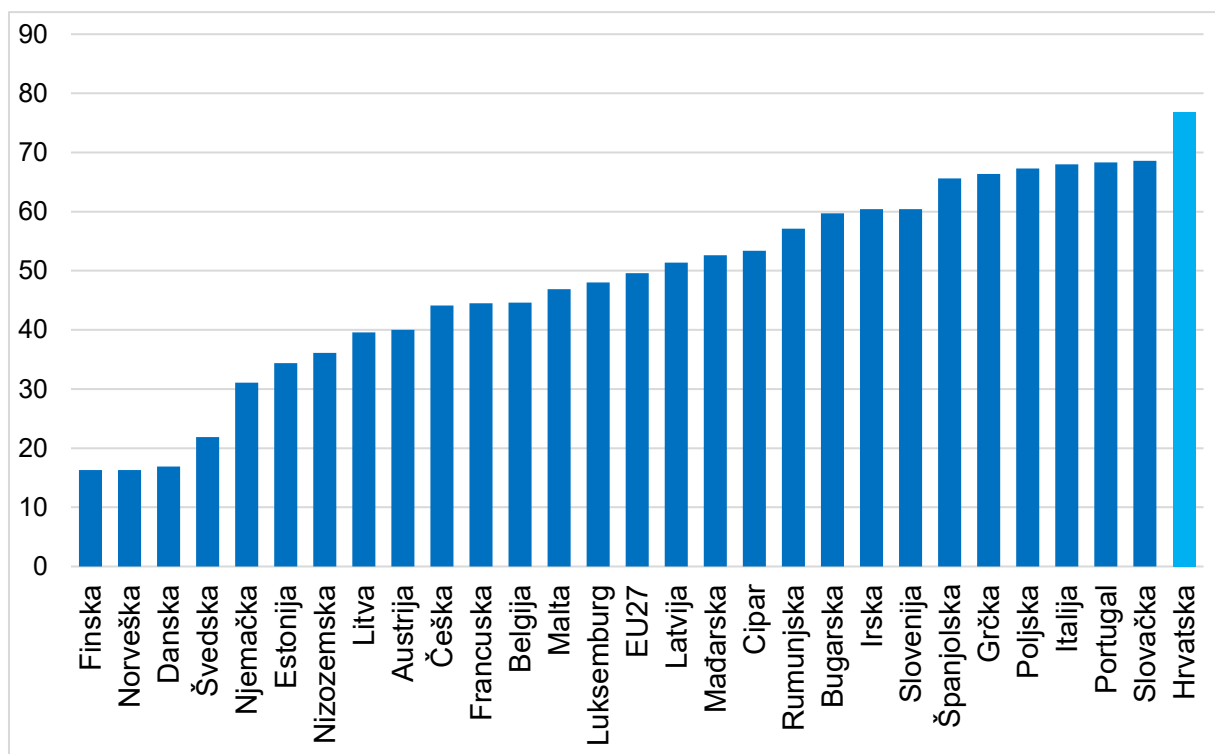
Izvor: EUROSTAT (2024.a)

Grafikon 3 uspoređuje prosječnu dob pri napuštanju roditeljskog doma u Hrvatskoj i EU u razdoblju od 2014. do 2023. godine. Vidimo da je Hrvatska 2022. godine zabilježila najvišu prosječnu dob odlaska mladih od kuće, drugu najvišu 2021. godine, a najmanju 2014. Preciznije, Hrvati su 2022. godine u prosjeku napuštali svoj roditeljski dom s 33,4 godine, a 2014. s 31 godinom. U usporedbi s prosjekom Europske Unije koja pokazuje kontinuitet odlaska mladih iz roditeljskog doma s 26 godina, Hrvatska konstantno zaostaje za od 5 do 7 godina.

2.2. Udjeli mladih koji žive s roditeljima

Prema dostupnim podacima (EUROSTAT, 2024.b), za 2023. godinu, postoji značajna varijabilnost u udjelu mladih od 18 do 34 godine koji ostaju živjeti s roditeljima. Zemlje poput Finske, Norveške i Danske imaju vrlo nizak postotak mladih koji žive s roditeljima, dok zemlje poput Hrvatske, Slovačke i Portugala bilježe znatno veći udio. Ovakvi nesrazmjeri su rezultat različitih socioekonomskih faktora, institucionalnih čimbenika i kulturoloških normi koje ćemo u nastavku rada detaljnije analizirati.

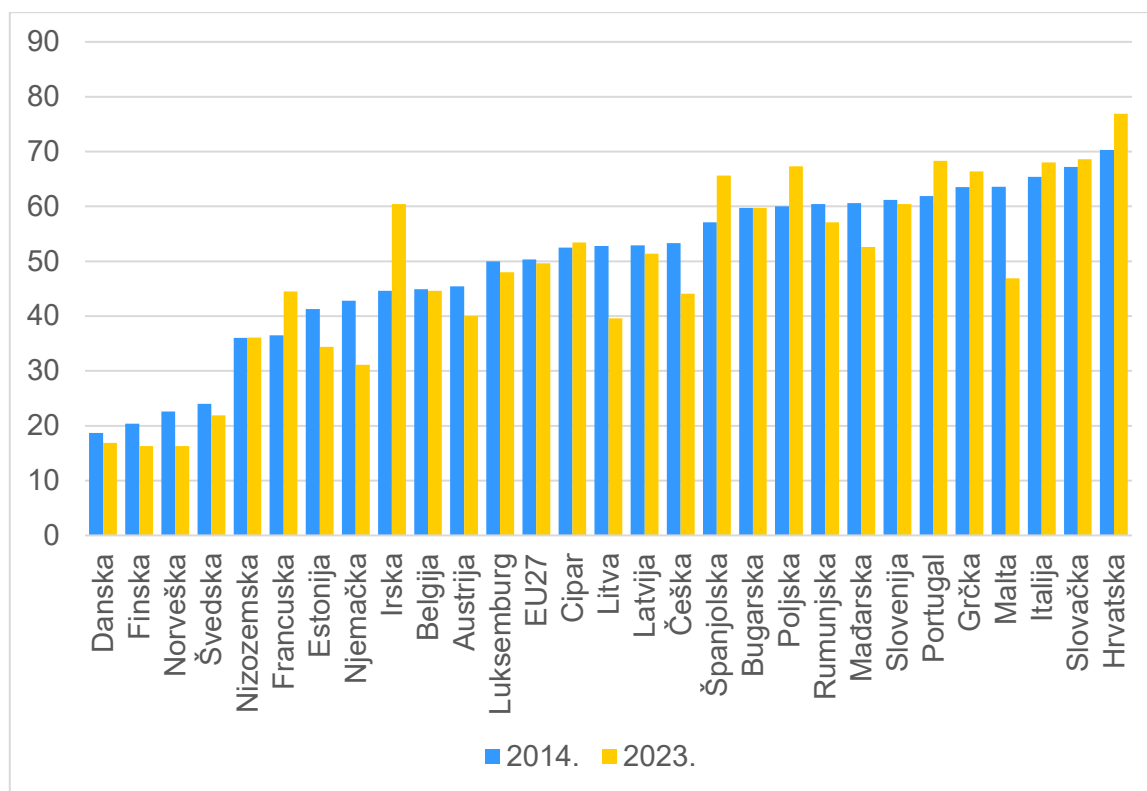
Grafikon 4. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine)

Izvor: EUROSTAT (2024.b)

Na Grafikonu 4 prikazan je postotak mladih od 18 do 34 godine života koji žive s roditeljima. Najniži postotak zabilježen je u Finskoj i Norveškoj sa 16,3%, te u Danskoj sa 16,9%. Hrvatska dominira s gotovo 77% (76,9%), te ju slijedi Slovačka sa 68,6% i Portugal sa 68,3%. Ovakav nesrazmjer podataka između, primjerice, Hrvatske i Finske dosta toga sugerira i o ekonomskim čimbenicima i društvenim normama koje bi mogle izazivati ovakve razlike među državama, o čemu ćemo reći nešto više u nastavku rada.

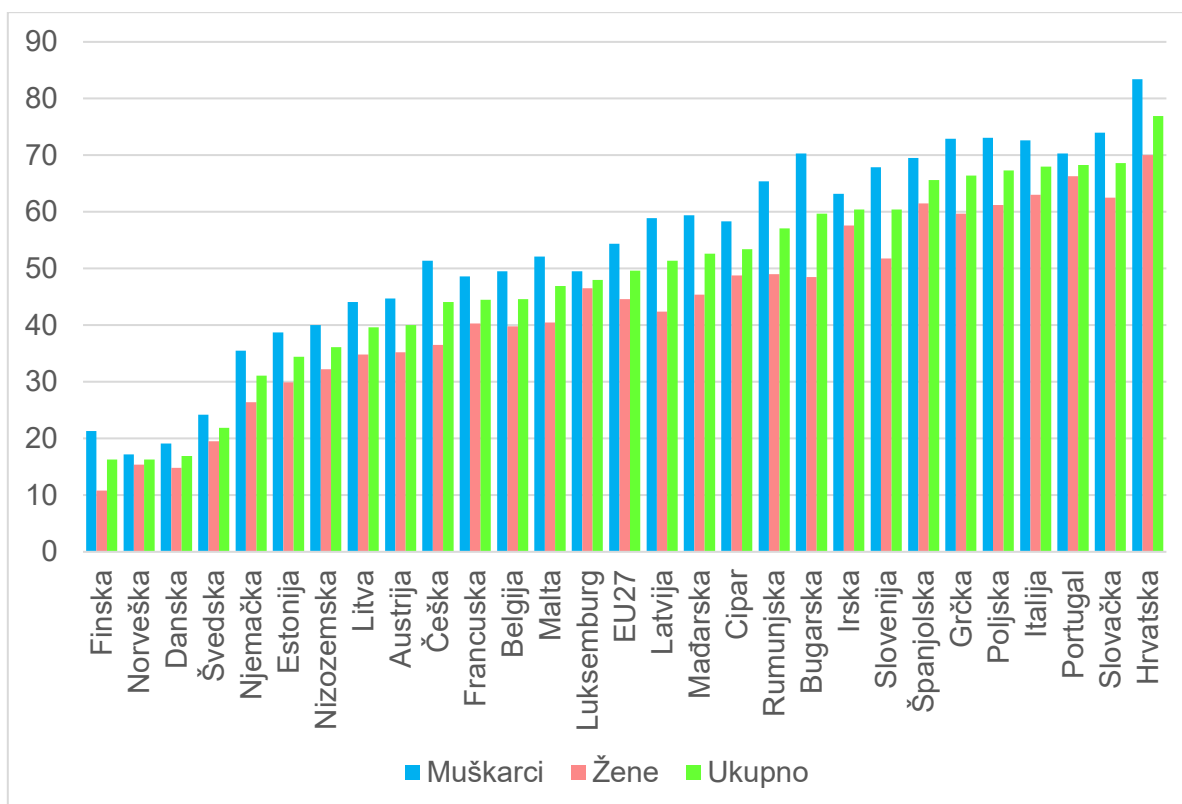
Grafikon 5. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine), usporedni prikaz država za 2014. i 2023. godinu

Izvor: EUROSTAT (2024.b)

Grafikon 5 uspoređuje podatke o osobama koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od kućanstva (populacija od 18 do 34 godine) za 2014. i 2023. godinu. Možemo primijetiti kako se postotak mladih koji žive s roditeljima mijenjao po državama u posljednjem desetljeću. Uočavamo da su Danska, Finska, Norveška, Švedska, Estonija, Njemačka, Belgija, Austrija, Luksemburg, Litva, Latvija, Češka, Rumunjska, Mađarska, Slovenija i Malta države u kojima mladi u 2023. godini u manjoj mjeri žive s roditeljima u usporedbi s 2014. godinom. Najveći pomak zabilježen je na Malti, gdje je postotak osoba od 18 do 34 godine koje žive s roditeljima pao za 16,7 postotnih bodova. S druge strane, države poput Nizozemske, Francuske, Irske, Cipra, Španjolske, Poljske, Portugala, Grčke, Italije, Slovačke i Hrvatske nalaze se u suprotnoj situaciji. Ovdje primjećujemo da mladi duže ostaju živjeti s roditeljima nego prije. Najveći porast zabilježen je u Irskoj, gdje se postotak mladih koji žive s roditeljima povećao za 15,8 postotnih bodova. Hrvatska također spada u ovu kategoriju, gdje se postotak mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima povećao za 6,6 postotnih bodova. Zanimljivo je da Bugarska ne spada ni u jednu od ove dvije kategorije jer je broj mladih koji žive s roditeljima ostao jednak u 2014. i 2023. godini.

Grafikon 6. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine)

Izvor: EUROSTAT (2024.b)

Prema podacima na Grafikonu 6 vidimo da u svim državama u dobi od 18 do 34 godine više muškaraca nego žena živi s roditeljima. Najveća je razlika u Bugarskoj, gdje 21,8 postotnih bodova više muškaraca živi s roditeljima nego žena, a najmanja je razlika u Norveškoj sa samo 1,8 postotnih bodova. Hrvatska bilježi razliku od 13,4 postotnih bodova.

Zemlje poput Finske, Norveške, Danske i Švedske imaju relativno niske postotke, što upućuje na visok stupanj samostalnosti mladih u tim državama. S druge strane u državama poput Portugala, Slovačke i Hrvatske postoci su znatno viši.

Hrvatska se ističe kao zemlja sa najvišim udjelom mladih koji žive s roditeljima. S podacima od 83,4 postotnih bodova za muškarce i 70 postotnih bodova za žene Hrvatska ima ukupno 76,9 postotnih bodova, što je znatno iznad europskog prosjeka.

3. PREGLED LITERATURE O NAPUŠTANJU RODITELJSKOG DOMA

Ovo poglavlje ima za cilj predstaviti teorijski okvir rada nakon pregleda podataka o napuštanju roditeljskog doma. Na taj način lakše će se razumjeti opisane razlike među zemljama. U tom kontekstu, daje se pregled prethodnih istraživanja o ovoj temi i razmatraju se različiti čimbenici koji utječu na suživot mladih s roditeljima, što obuhvaća čimbenike na razini zemalja, kao i čimbenike na razini pojedinca. Fokus je na aspektima kao što su sociodemografski, ekonomski, institucionalni i kulturološki čimbenici te društvene norme. Ekonomski, kulturološki i institucionalni čimbenici ne mogu se potpuno odvojiti jedan od drugog, odnosno nisu međusobno isključivi, iako se ovdje kategoriziraju. Drugim riječima, mogu djelovati istovremeno (Van den Berg, Kalmijn i Leopold, 2021.).

3.1. Sociodemografske odrednice napuštanja roditeljskog doma

Akrap i Čipin (2008.) u svojem radu analiziraju anketu provedenu 2006. godine na uzorku od 709 ispitanika u dobi od 35 do 44 godine koji nisu u braku i nemaju djecu. Ispitanici su odgovarali na pitanja o svom stambenom statusu. Najveći dio ispitanika živi s roditeljima, točnije 41,05% žena i 50,34% muškaraca. Približno trećina ispitanika kod oba spola ima vlastiti stan i znatno manji postotak živi kao podstanar. Većina se ispitanika prije davanja ovih odgovora izjasnila kako su im ekonomski problemi najveća prepreka do osamostaljivanja. Bitno je za navesti kako osobe koje žive s roditeljima u manjoj mjeri planiraju djecu od onih koji žive samostalno. Istraživanje također pruža podatke koji govore da nemogućnost osiguranja vlastitog stana kod zaposlenih mladih žena rezultira imanjem manjeg broja djece ili kasnijim ulaskom u brak.

Čipin i Međimurec (2021.) u svojem radu proučavaju tranziciju u odraslu dob za četiri demografske kohorte (tzv. tihu generaciju, baby boomere, generaciju X i milenijalce), koristeći se podacima za 29 europskih zemalja koje su sudjelovale u devetoj rundi Europskoga društvenog istraživanja ESS, 2018). Na sjeveru Europe (Danska, Finska, Island, Norveška, Švedska) država blagostanja potiče brži odlazak mladih iz roditeljskog doma, jer može djelovati kao oblik zaštitne mreže protiv nesigurnosti u tranziciji u odraslu dob (Blossfeld i sur., 2005.). U ne toliko razvijenoj jugoistočnoj Europi (Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Srbija, Slovenija)

otežan je pronalazak prvog posla i samim time se odgađa odlazak od roditelja, osobito za muškarce i dobna granica nije toliko usko određena kao u nordijskim zemljama.

Botrić (2022.) ističe da dosadašnja istraživanja pokazuju kako spol igra važnu ulogu prilikom napuštanja roditeljskog doma (Andres i Adamuti-Trache, 2008.). Rezultati istraživanja sugeriraju da će mlade žene prije napustiti roditeljski dom nego mladi muškarci, posebno kada formiraju vlastitu obitelj.

Schwanitz (2017.) navodi da su razlike između muškaraca i žena povezane s izraženim rodnim normama koje oblikuju organizaciju životnog tijeka, što se odražava na stvarno ponašanje. Od muškaraca i žena očekuje se da ispunjavaju specifične rodne uloge, zbog čega se važnost, redoslijed i dobni okviri specifičnih životnih događaja, kao i prijelaz u odraslu dob, razlikuju između spolova. Zbog promjena u životima žena tijekom posljednjih nekoliko desetljeća – osobito zbog širenja visokog obrazovanja, mijenjanja tradicionalnih rodnih uloga i sve većeg fokusa na rodnu ravnopravnost u Europi – pretpostavlja se da životni putevi muškaraca i žena sve više konvergiraju. Neki od uzroka ovih promjena su povećanje visokog obrazovanja kod žena, ali i veća uključenost muškaraca u obiteljski život.

Prema Chiuri i Del Boca (2010.) za žene kasniji prelazak u odraslu dob predstavlja odgodu braka i odgodu rađanja, dok za muškarce kasniji prelazak u odraslu dob može biti kritičan za podjelu rada u kućanstvu jer sakupljaju malo iskustva u dijeljenju kućanskih poslova sa partnericom. Istraživanja pokazuju da muškarci iz južne Europe manje doprinose kućanskim poslovima nego muškarci iz ostatka Europe, a pretjerano opterećenje žena može se smatrati važnim uzrokom južnoeuropskog niskog fertiliteta (Dalla Zuanna, 2004. str. 118.). Roditeljski dohodak igra važnu ulogu o preseljenju mladih. U mediteranskim zemljama, veća obiteljska primanja rezultiraju većom stopom napuštanja roditeljskog doma za kćeri i većom stopom zajedničkog suživota za sinove.

Berrington i sur. (2017.) temeljem podataka iz EU STYLE projekta navode kako mlade žene čije su majke bile zaposlene imaju veće šanse za upisivanje visokog obrazovanja i kasnije zapošljavanje. Ovaj trend se objašnjava većim brojem članova koji doprinose prihodu u primarnom kućanstvu, što omogućuje bolju financijsku stabilnost i podršku (O'Reilly i sur. 2017.). Na individualnoj razini, pristup hipotekarnim kreditima ovisi o prihodima mladih ljudi i mogućnosti financijske pomoći njihovih roditelja, što povećava generacijsku nejednakost na stambenom tržištu. Mladi koji nemaju tu podršku suočavaju se s većim teškoćama u pristupu vlastitom stambenom prostoru.

Klimova Chaloupkova (2023.) u svom radu potvrđuje prethodno objašnjeno stajalište da će mladi s višim obrazovanjem i roditeljima boljeg socioekonomskog statusa vjerojatnije ranije napustiti roditeljski dom. Takvi mladi su socijaliziraniji, imaju izraženije vrijednosti samoaktualizacije i autonomije te teže boljem obrazovanju. Istovremeno, odgađaju stvaranje vlastite obitelji i ulazak u brak te prvotno žive samostalno bez partnera. U sjevernoj Europi odlazak od kuće smatra se jednim od najvažnijih pokazatelja prijelaza u odraslu dob. Dobne norme za napuštanje roditeljskog doma su najniže, što ukazuje na slabije obiteljske veze i izraženiju namjeru mladih da postanu samostalni. Prije pada komunizma 1990-ih, u zemljama srednje i istočne Europe napuštanje roditeljskog doma univerzalno se povezivalo s ranim ulaskom u brak. Danas su takve situacije sve rjeđe, popularizirana je izvanbračna zajednica koja sve više zamjenjuje brak, a brak i rađanje djece se odgađa (Sobotka i Toulemon, 2008.). U južnoj, srednjoj i istočnoj Europi struktura odlaska iz roditeljskog doma je otežana, a norme nalažu međusobno podržavanje članova obitelji te postoje jake obiteljske veze. Više se očekuje od žena u pogledu brige o djeci i stvaranja obitelji (Wiik, 2009.). Prema podacima iz Nizozemske, utvrđeno je da razina obrazovanja roditelja više utječe na odlazak od kuće radi života s partnerom kod ženske djece (Blaauboer i Mulder, 2010.). Nasuprot tome, u Norveškoj, zemlji s visokom stopom rodne ravnopravnosti, roditeljski resursi ulažu se jednako u oba spola djece (Wiik, 2009.).

Ferraretto i Vitali (2023.) ističu socioekonomski status roditelja kao jedan od bitnih čimbenika koji može utjecati na daljnje odluke djece, pa tako i na odlazak od kuće. Prema hipotezi „pernatog gnijezda“ (engl. *feathered nest*) roditelji s visokim socioekonomskim statusom mogu odgoditi osamostaljivanje i odlazak djece od kuće jer djeca žive u ugodnosti koju im pružaju njihovi roditelji, a koju si ne bi mogli sami priuštiti na početku samostalnog života (Avery i sur., 1992; Goldscheider i Goldscheider, 1999.). Podaci potvrđuju kako djeca roditelja s visokim socioekonomskim statusom kasnije napuštaju roditeljski dom, za razliku od mladih koji žive u kućanstvima s niskim socioekonomskim statusom. S druge strane, prema hipotezi socijalizacije (engl. *socialisation hypothesis*), djeca roditelja s visokim socioekonomskim statusom vjerojatnije će roditeljski dom napustiti ranije zbog pohađanja fakulteta ili daljnjeg školovanja (Arnett, 2000.). Prethodnu hipotezu socijalizacije potkrepljuju nalazi istraživanja koje su proveli Billari i sur. (2019.). Rezultati za Austriju, Francusku i Bugarsku pokazuju da mladi koji su odrasli s roditeljima visokog socioekonomskog statusa imaju tendenciju ranijeg napuštanja roditeljskog doma radi osamostaljivanja, ali ne nužno radi formiranja vlastite obitelji. Drugim riječima, mladi ljudi čiji roditelji imaju više prihode vjerojatnije će napustiti

roditeljski dom ranije, bilo zbog školovanja ili osamostaljivanja, dok je manja vjerojatnost da će to učiniti radi zajedničkog života s partnerom. Što se tiče varijacija unutar pojedine zemlje, socioekonomski status roditelja može imati različito značenje, što rezultira različitim obrascima napuštanja roditeljskog doma.

Angelini, Bertoni i Weber (2022.) u svojoj studiji korištenjem podataka iz Ankete o zdravlju, starenju i umirovljenju u Europi (SHARE), iskazuju suprotno mišljenje kada je riječ o socioekonomskom statusu. Studija pokazuje kako djeca roditelja s višim socioekonomskim statusom kasnije napuštaju roditeljski dom, unatoč višem obrazovanju. Pretpostavlja se da mladi u radnom statusu koji žive s roditeljima svoju zaradu prenose u obiteljski budžet i tako imaju isti životni standard kao u djetinjstvu. Djeca će se prije odseliti ako je životni standard u kućanstvu niži, u suprotnom ako je životni standard viši onda će mladi odgoditi svoj odlazak od kuće. Empirijska analiza pokazuje da djeca roditelja visokog socioekonomskog statusa kasnije napuštaju dom u mnogim zemljama bez obzira na njihovu kulturu i da je taj učinak samo djelomično posljedica obrazovanja.

Iacovou (2010.) prikazuje različite poglede na to kako socioekonomski status roditelja utječe na odluku mladih o preseljenju. U svijetu veći socioekonomski status roditelja povezujemo sa manjom vjerojatnošću da će mladi napustiti roditeljski dom kako bi živjeli s partnerom, vrlo vjerojatno zbog lagodnosti koje im njihovo kućanstvo pruža. Iznimka su nordijske zemlje gdje veći socioekonomski status roditelja ubrzava odlazak od kuće i život s partnerom u svim dobnim skupinama nakon kasnih tinejdžerskih godina. U južnoj Europi se takav učinak vidi tek u kasnijoj dobi, a za muškarce tek nakon 35. godine.

Billari (2004.) ističe da su početkom 1960-ih godina u zapadnim zemljama započele značajne promjene u obiteljskim strukturama (Lesthaeghe i Van de Kaa, 1986; Van de Kaa, 1987.). Povećao se broj predbračnog i postbračnog suživota s partnerima, stope razvoda su nastavile rasti, a rađanje prvog djeteta je odgađano, pri čemu roditelji to dijelom nadoknađuju kasnije. Slične promjene su se dogodile u srednjoj i istočnoj Europi 1990-ih godina. Povećanje broja djece rođene izvan braka pokazuje rastući trend kohabitacije i rađanja u neformalnim obiteljskim strukturama, kao i odgodu braka i rađanja. Ove promjene su dovele do pada totalne stope fertiliteta ispod 1,5 djece po ženi, a u nekim zemljama čak i ispod 1,3. Ove demografske promjene imaju značajan utjecaj na obrasce suživota mladih s roditeljima. Billari navodi da razlike u dobi napuštanja roditeljskog doma među europskim zemljama odražavaju širi kontekst socijalnih i ekonomskih faktora, uključujući dugoročne kulturne razlike i promjene u idejama o obitelji i samostalnosti. Na primjer, u južnoj Europi, gdje su obiteljske veze tradicionalno

jače, mladi često kasnije napuštaju roditeljski dom. Suprotno tome, u nordijskim zemljama, gdje je veća institucionalna podrška za mlade odrasle, ranije napuštanje doma je češće.

3.2. Ekonomski i institucionalni čimbenici povezani s napuštanjem roditeljskog doma

Aassve, Arpino i Billari (2013.) proučavaju kako visoke stope nezaposlenosti u određenim dijelovima zemlje mogu potaknuti mlade odrasle osobe da se vrate u svoj roditeljski dom ili da traže posao van svoje matične države. Razlike na tržištu rada, razina obrazovanja i pristup kreditiranju su institucionalni faktori koji utječu na odluku o preseljenju kod mladih. Ovi faktori su značajni samo na državnoj razini ali ne i regionalnoj. Gledajući s individualne razine, izvori resursa i podrška primarne obitelji igraju važnu ulogu u odlukama mladih o napuštanju doma. Obitelj može ili pomoći ili spriječiti mlade ljude da napuste roditeljski dom, nastave visoko obrazovanje, pristupe tržištu rada i slično. Osobni ekonomski resursi mogu potaknuti mlade ljude da se odele, dok problemi poput nezaposlenosti ili upisa na daljnje školovanje često sputavaju mlade da napuste roditeljski dom. Događaji poput braka i napuštanja roditeljskog doma u mnogim su slučajevima uzročno-posljedično povezani.

Čipin i Međimurec (2021.) u svom radu smatraju kako je ekonomska nesigurnost važan čimbenik produžavanja suživota s roditeljima. Nezaposlenost i pojava poslova na određeno vrijeme stvaraju nesigurnost na tržištu rada. Povećana nezaposlenost u posljednjih nekoliko desetljeća, djelomično je rezultat globalizacije i tehnoloških promjena. Radna mjesta koja su u prošlosti nudila dugoročnu sigurnost zamijenili su nesigurni i slabo plaćeni poslovi. Pojavom globalizacije došlo je do visoke razine radne i ekonomske nesigurnosti, te stvaranja uvjeta u kojima mnogi mladi teško napreduju (Sanderson, Skirbekk i Stonawski, 2013.). Pogoršanje ekonomskog položaja posebno se odražava na mlade srednjeg i niskog obrazovanja (Adserà, 2017.). Tržište rada postalo je sve konkurentnije i zahtjevnije za mlade ljude i samim time žene i muškarci prihvaćaju nesigurne, privremene i slabo plaćene poslove (Mills i Blossfeld, 2005.).

Berrington i sur. (2017.) spominju problem nezaposlenosti u Europi. Problem nezaposlenosti najviše se odražava na niskokvalificirane radnike i mlade ljude koji su tek stupili na tržište rada. Nestabilnost ugovora o radu daleko se više odražava na mlade zaposlenike nego na one starije. Također, mladi radnici su izloženi riziku da primaju niske prihode u usporedbi sa starijim zaposlenicima. Autori tvrde da mladi ljudi nisu u mogućnosti uzdržavati sebe i još manje svoju obitelj sve do sredine ili kasnih dvadesetih godina i moraju se oslanjati ili na svoju užu obitelj ili na državu. Posljedica ovakvih rezultata je odgađanje osamostaljivanja, braka i odgoda

rađanja (European Commission, 2017.). Kako bi se ovaj rezultat izbjegao zemlje bi trebale ulagati u politike koje doprinose zaštiti dohotka, pogotovo za mlade ljude. Isto tako, prema podacima iz EU STYLE projekta, promicanje mogućnosti za stjecanje radnog iskustva kod mladih izaziva veće smanjenje nezaposlenosti nego povećanje strukovnog obrazovanja i poticaji za zapošljavanje. Jedan od bitnih faktora zašto se mladi u nordijskim zemljama sele iz roditeljskog doma tako rano je visoka državna potpora usmjerena na omogućavanje stambene neovisnosti mladima (O'Reilly i sur., 2017.).

„Ekonomska i obrazovna politika europskih zemalja već se duže vrijeme referira na razvoj ljudskog kapitala kao osnove konkurentnosti i rasta“ (Ilišin, 2006; str. 93). Obrazovanje mladih predstavlja jedan od ključnih čimbenika po kojima se mladi razlikuju po konkurentnosti na tržištu rada. Ulaganje u ljudski kapital olakšava restrukturiranje gospodarstva, smanjuje rizik od siromaštva, nezaposlenosti i socijalne isključenosti. Obrazovanjem stječemo znanje i vještine koje će nam olakšati daljnji put prema osamostaljenju i kojim namjerno ili nenamjerno stvaramo uvjerenja i moralne vrijednosti.

Botrić (2022.) ističe da mladima stalno zaposlenje često ne omogućava dovoljno velike prihode kako bi ispunili uvjete za dobivanje kredita, to je primjenjivo i u Hrvatskoj. Iz tog razloga mladi u Hrvatskoj (u dobi od 20 do 45 godina) imaju sve manju učestalost vlasništva nad nekretninama (Rodik i sur., 2019.).

Akrap i Čipin (2008.) ističu problem stambenog pitanja kao jedan od bitnijih čimbenika koji utječu na nisku stopu fertiliteta u Hrvatskoj. Nemogućnost kupovine vlastite nekretnine stvara nesigurnost kod ljudi i strah od budućnosti, stoga mladi često odgađaju rađanje prvog djeteta. Rezultati također pokazuju kako podstanarstvo i stanovanje kod roditelja ne potiču mlade ljude na ulazak u brak ili imanje djece.

Ferraretto i Vitali (2023.) napominju da u zemljama gdje je dostupnije subvencionirano stanovanje, potpore ili naknade za nezaposlene, mladi manje ovise o socioekonomskom statusu svojih roditelja. U nordijskim zemljama država podupire mlade ljude kako bi se prije osamostalili i osigurava im nesmetan ulazak na tržište rada. U suprotnom mladi imaju veću tendenciju ostati s roditeljima jer to smanjuje njihov rizik od siromaštva. Zapadnoeuropske zemlje poput Austrije, Njemačke, Švicarske, Nizozemske i Francuske se razlikuju međusobno, ali te države pokazuju relativno široku paletu socijalne skrbi (Thévenon, 2015.). Karakteristično za navedene države je to da djeca prije formiranja obitelji odlaze živjeti sami. Zemlje u kojima

su obiteljske veze slabije imaju bolju državnu potporu za mlade od zemalja u kojima su obiteljske veze jake.

Klimova Chaloupkova (2023.) ističe da državna potpora i uvjeti na stambenom tržištu u sjevernoj Europi uvelike omogućuju mladim ljudima da napuste roditeljski dom i žive samostalno bez partnera.

Schwanitz (2017.) navodi da mladi odrasli koji odrastaju u obiteljima višeg socioekonomskog statusa ili sami imaju višu razinu obrazovanja vjerojatnije nastavljaju ulagati u obrazovanje nakon srednje škole i odgađaju partnerstva i formiranje obitelji, za razliku od niže obrazovanih mladih odraslih (Furstenberg, 2008; Goldscheider i Goldscheider, 1999; Sobotka, 2008.). Također, Schwanitz ističe da postoje velike međunacionalne razlike u putanjama obiteljskog života, naglašavajući važnost sociokulturnog, socioekonomskog i institucionalnog konteksta (npr. tržišta rada i sustava socijalne skrbi) za varijacije u prijelazu mladih u odraslu dob (Breen i Buchmann, 2002.).

Van den Berg, Kalmijn i Leopold (2021.) ukazuju na to da povećanje nesigurnosti na tržištu rada zahtijeva od mladih ljudi da grade svoj život na nove načine. Visoke cijene na tržištu nekretnina i problemi pronalaženja adekvatnog smještaja mogu produžiti suživot mladih s roditeljima. Studija Lennartz i sur. (2015.) nije pronašla učinke promjene stope nezaposlenosti na produženi suživot s roditeljima, dok je studija Chiuri i Del Boca (2010.) pokazala negativnu povezanost između stope nezaposlenosti mladih i odlaska od kuće. Kasniji odlazak od kuće češći je u zemljama s većim rizikom od siromaštva. Pregledom institucionalnih čimbenika, Esping-Andersen (1999; 2006.) razlikuje tri socijalna režima: socijaldemokratski, konzervativni i liberalni. Pokazao je da se obrasci formiranja obitelji razlikuju između tih režima. Socijalna država može mladim ljudima pružiti financijska sredstva za život. Veći socijalni izdaci, izdaci za mlade i naknade za nezaposlenost povećavaju stopu napuštanja roditeljskog doma. Loši gospodarski uvjeti možda neće imati isti utjecaj na napuštanje doma u svim zemljama, jer obitelj (kultura) ili država (institucije) mogu zaštititi mlade odrasle osobe od ekonomskih poteškoća.

Angelini, Bertoni i Weber (2022.) pokazuju kako pojedinci s visokim socioekonomskim statusom u djetinjstvu imaju veće šanse steći višu razinu obrazovanja i odgoditi osnivanje vlastite obitelji kako bi završili obrazovanje. Istraživali su kako stupanj ukupnog socioekonomskog statusa u djetinjstvu utječe na odlazak od kuće. Rezultati pokazuju da svaka dodatna godina obrazovanja produžuje suživot s roditeljima za otprilike mjesec dana. Ovo

istraživanje pokazuje da odluka o odlasku od kuće nije određena samo kulturološkim čimbenicima, već i socioekonomskim statusom kućanstva.

Mulder i Hooimeijer (2002.) ukazuju kako je Nizozemska slična drugim sjevernoeuropskim zemljama. Obrazovanje je najvažniji faktor koji utječe na odlazak od kuće. Podatci za Nizozemsku pokazuju da kod skupine mladih sa završenim primarnim i sekundarnim obrazovanjem, njih čak 80% napušta dom kako bi živjeli bez partnera. Postotak se smanjuje s povećanjem obrazovanja, tako da za visokoobrazovane muškarce on iznosi 14% i 21% za visokoobrazovane žene. Žene ranije napuštaju dom nego muškarci, neovisno hoće li živjeti same ili s partnerom (osobito kako bi živjele s partnerom). Širenje obrazovanja u poslijeratnim godinama je glavni razlog kasnijeg napuštanja roditeljskog doma na području Nizozemske. Prihodi su važan čimbenik pri odluci o odlasku od kuće. Pogotovo za parove koji zajedno odluče živjeti. Parovi dijele svoje prihode i omogućuju si da više troše na stanovanje i da si odaberu prikladniji smještaj. Suživot s partnerom započinje kasnije nego samački život za mlade. Oni koji napuštaju dom radi samostalnog življenja imaju veću vjerojatnost da će dijeliti stan s drugima, dok parovi odmah gledaju uzeti vlastitu nekretninu. Duže obrazovanje odgađa ulazak na tržište rada i povećava vjerojatnost dijeljenja stana sa drugima nakon napuštanja roditeljskog doma. Mladi sve teže dolaze do vlastitog stana, vjerojatno zbog porasta cijena na tržištu nekretnina i straha od kredita.

Spajić-Vrkaš i Ilišin (2015.) navode da mladi u Hrvatskoj, što su obrazovaniji, to više ističu kasnije sklapanje braka kao razlog življenja s roditeljima. Porast obrazovanja podrazumijeva i kasniji ulazak na tržište rada. Mladi ističu financijska ograničenja kao prepreku za preseljenje od roditelja.

3.3. Kulturološki čimbenici i društvene norme povezane s napuštanjem roditeljskog doma

Aassve, Arpino i Billari (2013.) ističu da društvene norme, odnosno očekivanja o tome u kojoj bi se dobi trebali događati određeni životni događaji, utječu na ponašanje pojedinaca, uključujući odluku o napuštanju roditeljskog doma. Iako ne postoje službeni rokovi za odlazak mladih od kuće, kao društvena bića koja žive u međusobnoj interakciji, mnoge odluke donosimo na temelju našeg viđenja okoline. Norme, zajedno sa stavovima i percepcijom kontrole nad vlastitim ponašanjem, oblikuju individualne odluke. Religija je važan kulturni čimbenik u mnogim društvima jer utječe na normativna uvjerenja kako pojedinaca, tako i društva u cjelini. U religioznijim područjima pridaje se veća pažnja tradicionalnim

vrijednostima, što često rezultira jačim obiteljskim vezama i dužim boravkom s roditeljima. Religija je jedini čimbenik koji je značajan na državnoj i regionalnoj razini u analizi koju su proveli Aassve i sur. (2013.). Kulturološki čimbenici također mogu utjecati na odluku o napuštanju roditeljskog doma. U nekim kulturama odlazak djeteta prije braka još uvijek se smatra netradicionalnim ponašanjem.

Billari (2004.) naglašava kulturološke čimbenike koji utječu na promjenu obiteljskih struktura te na produženi suživot s roditeljima: čimbenike poput sekularizacije, gubitka vjerske prakse i tradicionalnih vjerskih uvjerenja, veće građanske tolerancije prema različitim oblicima ponašanja, nekonvencionalne bračne etike koja naglašava kvalitetu odnosa iznad tradicionalnih i institucionalnih načela braka. Također, autor naglašava kako djeca razvedenih roditelja često ranije napuštaju roditeljski dom.

Billari i Liefbroer (2007.) objašnjavaju kako društvene norme utječu na donošenje odluka. Dobne norme povezujemo i s psihološkim razmišljanjem kod ljudi. Uspoređujući sebe sa svojim vršnjacima, mladi ljudi dobivaju sliku o sebi i donose zaključke jesu li „na vrijeme“ donijeli životne odluke. Postavlja se pitanje, treba li uopće podupirati dobne norme i postoje li sankcije za odstupanje od njih. Društvo je podijeljeno oko ovog pitanja, neki ih podupiru, dok drugi ne. Također, postavlja se pitanje moraju li se životni događaji dogoditi u određenoj životnoj dobi.

Van Den Berg, Kalmijn i Leopold (2021.) čimbenike koji utječu na odlazak od kuće podijelili su u tri kategorije: institucionalne, ekonomske i kulturološke. Kulturološke čimbenike objašnjavaju kroz gradijent sjever-jug koji dijeli Europu na zemlje sa slabim i jakim obiteljskim vezama. Sjeverne zemlje, to jest one sa slabim obiteljskim vezama, karakterizira sustav u kojem se veća pozornost posvećuje pojedincu nad obitelji, cijene se autonomija i neovisnost. Južne zemlje, zemlje sa jakim obiteljskim vezama, temeljene su na vjerskim tradicijama i u njima se pojedinac razvija unutar obitelji. Ista podjela primjećuje se i između istočnih i zapadnih zemalja, gdje istočne zemlje pokazuju jače obiteljske norme nego zapadne zemlje. U novije vrijeme povećala se učestalost izvanbračnih zajednica, došlo je do pada fertiliteta i povećan je broj razvoda. Smatra se da su ovi čimbenici povezani s prelaskom s altruističkih na individualističke norme i stavove. Također se smatra da su ti individualistički stavovi doveli do jačanja želje za autonomijom i ubrzali proces odlaska od kuće. Studije Iacovou (2002.) i Aassve, Arpino, i Billari (2013.) pokazale su da veći broj katolika u zemlji povećava mogućnost kasnijeg odlaska od kuće.

Billari i Liefbroer (2010.) ističu da su zbog mnogih promjena, poput povećanja samostalnog života bez partnera, izvanbračnih zajednica, odgode rađanja i rađanja djece izvan braka, pogledi na prijelaz u odraslu dob postali kompleksniji. Došlo je do pojave novog europskog obrasca prijelaza u odraslu dob. Ove promjene vidljive su diljem Europe, ali su mnogo izraženije na sjeveru nego na jugu ili istoku.

Prema Billari i Liefbroeru (2007.) istraživanje provedeno na uzorku gradskog područja Chicaga, koje su proveli Settersten i sur. (1998.), pokazalo je da se većina ispitanika slaže da bi trebale postojati dobne norme za odlazak od kuće, pri čemu je 78% muškaraca i 69% žena podržalo tu ideju. Također, većina ispitanika se složila da kršenje dobnih normi nema nikakve posljedice za ljude. Ovi rezultati podržavaju ideju da neformalna pravila poput dobnih normi mogu igrati veliku ulogu u oblikovanju društvenih životnih odluka, iako ne postoje sankcije za njihovo kršenje. Isto tako studija Baanders (1998.), pokazala je da normativni pritisci roditelja i prijatelja da osoba napusti roditeljski dom povećavaju vjerojatnost da će ta osoba napustiti roditeljski dom u sljedećoj godini. Prema ovome, mišljenje roditelja i prijatelja može uvelike odrediti hoće li mlada osoba uskoro napustiti dom ili će ostati živjeti s roditeljima. Međutim, mlade osobe koje više cijene autonomiju imaju veće šanse da prije napuste roditeljski dom, a manje će pažnje pridavati mišljenju roditelja, a više mišljenju svojih vršnjaka. Iako konkretan primjer iz Nizozemske ne pokazuje jak društveni utjecaj na mlade, to ne umanjuje važnost mišljenja roditelja i prijatelja na općoj razini.

Ferraretto i Vitali (2023.) opisuju razlike između istoka i zapada Europe. Istočna Europa sastoji se od heterogenih skupina zemalja koje su doživjele duboke transformacije između raspada Sovjetskog Saveza i ulaska u Europsku uniju, te ih karakteriziraju jake obiteljske veze, dok su na zapadu i sjeveru one slabije. Baltičke zemlje poput Litve, Latvije i Estonije iznimka su jer pokazuju slabe obiteljske veze i države potiču samostalnost mladih, slično kao i Nordijske zemlje (Reher, 1998).

Holdsworth i Morgan (2005.) naglašavaju da su pomoć i dobronamjerni savjeti jednako bitni kao i materijalna potpora mladim ljudima. Generacije mogu imati različite poglede na život, specifično odnos roditelja i djece, ali to ne znači da nužno mora doći do sukoba. Za mnoge mlade ljude odlazak od kuće bio je oportunistički i dogodio se zbog određenog spleta okolnosti, a ne zbog toga što su mladi ljudi to planirali. Primjer Španjolske pokazuje da ljudi više obraćaju pažnju na to kada je pravo vrijeme da mladi napuste roditeljski dom, jer se to povezuje s udajom ili ženidbom nakon završenog školovanja i zapošljavanja. Interpretaciju suvremene španjolske

obitelji karakteriziraju tradicionalne vrijednosti i prakse, za razliku od npr. Norvežana ili Britanaca.

Hill i Redding (2021.) opisuju iskustva mladih koji su se odselili od roditelja i napustili rodni grad zbog studiranja. Perspektiva mladih se značajno mijenja nakon što provedu neko vrijeme u novoj sredini, daleko od obitelji i poznatog okruženja. Primjećuju da se povećao jaz u razmišljanju između njih i njihovih roditelja, te naglašavaju kako bi im bilo teško vratiti se starom načinu života. Iako s vremenom sukobi s roditeljima postaju rjeđi, roditeljima često predstavlja izazov prilagoditi se kada im se djeca vrate s novim pogledima na svijet u odnosu na one koje su imala prije odlaska.

4. ANALIZA RAZLIKA MEĐU EUROPSKIM ZEMLJAMA U SUŽIVOTU MLADIH S RODITELJIMA

U ovom poglavlju analiziraju se razlike u suživotu mladih s roditeljima među europskim zemljama. Cilj je istražiti kako su različiti ekonomski i društveni čimbenici, koji su u pregledu literature identificirani kao potencijalno bitni, povezani s prosječnom dobi pri napuštanju roditeljskog doma i udjelima mladih koji žive s roditeljima.

4.1. Metode i opis podataka

EUROSTAT je izvor najvećeg dijela podataka u ovom dijelu empirijske analize, a ti podaci su kombinirani s podacima iz Europskog društvenog istraživanja. Prikupljeni su podaci o procijenjenoj prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljskog doma (EUROSTAT, 2024.a), o udjelima mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima (EUROSTAT, 2024.b), o stopi nezaposlenosti mladih u dobi od 15 do 29 godine (EUROSTAT, 2024.c), o indeksu cijena nekretnina - HPI (engl. *House Price Index*) (EUROSTAT, 2024.d), o vlasništvu nad nekretninama (EUROSTAT, 2024.e), o mladima u statusu NEET (engl. *Not in Education, Employment, or Training*) (EUROSTAT, 2024.f).

Varijabla o dobnim normama iz ESS-a dobivena je izračunom prosječnog odgovora na pitanje u kojoj su dobi ljudi prestari da bi još živjeli s roditeljima iz devete runde ESS-a, uzimajući u obzir dizajn ankete u skladu s metodološkim uputama (Kaminska, 2020.).

Od metoda se upotrebljavaju dijagrami raspršenosti, korelacijska i regresijska analiza.

Dijagrami raspršenosti omogućuju vizualizaciju odnosa između dviju varijabli. Svaka točka na dijagramu predstavlja jednu zemlju, pri čemu osi prikazuju vrijednosti dviju analiziranih varijabli. Dijagrami raspršenosti pomažu u prepoznavanju obrazaca i potencijalnih linearnih ili nelinearnih odnosa između varijabli.

Korelacijska analiza koristi se za mjerenje jačine i smjera linearne povezanosti između dviju varijabli. Korelacijski koeficijent može imati vrijednosti između -1 i 1, gdje vrijednost 1 označava savršenu pozitivnu povezanost, -1 savršenu negativnu povezanost, a 0 da nema povezanosti. Za interpretaciju korelacijskih koeficijenata upotrijebit će se sljedeći raspon (u apsolutnim vrijednostima):

- Od 0,50 do 1,00: jaka povezanost
- Od 0,30 do 0,49: umjerena povezanost
- Manje od ili jednako 0,29: slaba povezanost
- Oko 0: nema povezanosti

Regresijska analiza koristi se za kvantitativno utvrđivanje učinka jedne ili više nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu. Ova metoda omogućava procjenu koliko svaka od analiziranih varijabli doprinosi objašnjenju varijacija u zavisnoj varijabli. Rezultati regresijske analize interpretiraju se kroz koeficijente koji pokazuju smjer i veličinu učinka nezavisnih varijabli na zavisnu varijablu. P-vrijednosti koriste se za određivanje statističke značajnosti tih koeficijenata. Ovdje se procjenjuju dva odvojena modela: u jednom je zavisna varijabla prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma, a u drugom udio mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima.

Korišteni su podaci za 2022. godinu koji su u trenutku pisanja ovog rada bili najnoviji dostupni. Baza podataka obuhvaća 27 zemalja Austriju, Belgiju, Bugarsku, Cipar, Češku, Dansku, Estoniju, Finsku, Francusku, Grčku, Hrvatsku, Irsku, Italiju, Latviju, Litvu, Luksemburg, Mađarsku, Maltu, Nizozemsku, Njemačku, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku, Sloveniju, Španjolsku i Švedsku (države članice Europske unije - EU27).

Grčka, Luksemburg, Malta i Rumunjska nisu imale dostupne podatke za dobne norme u ESS-u, te smo ih zbog toga izbacili iz analize s varijablom o dobnim normama. Ove zemlje su izostavljene prilikom pojedinačne analize povezanosti između suživota s roditeljima i dobnih normi, kao i u višestrukoj regresijskoj analizi.

Tablica 1. Podaci za empirijsku analizu na razini zemalja

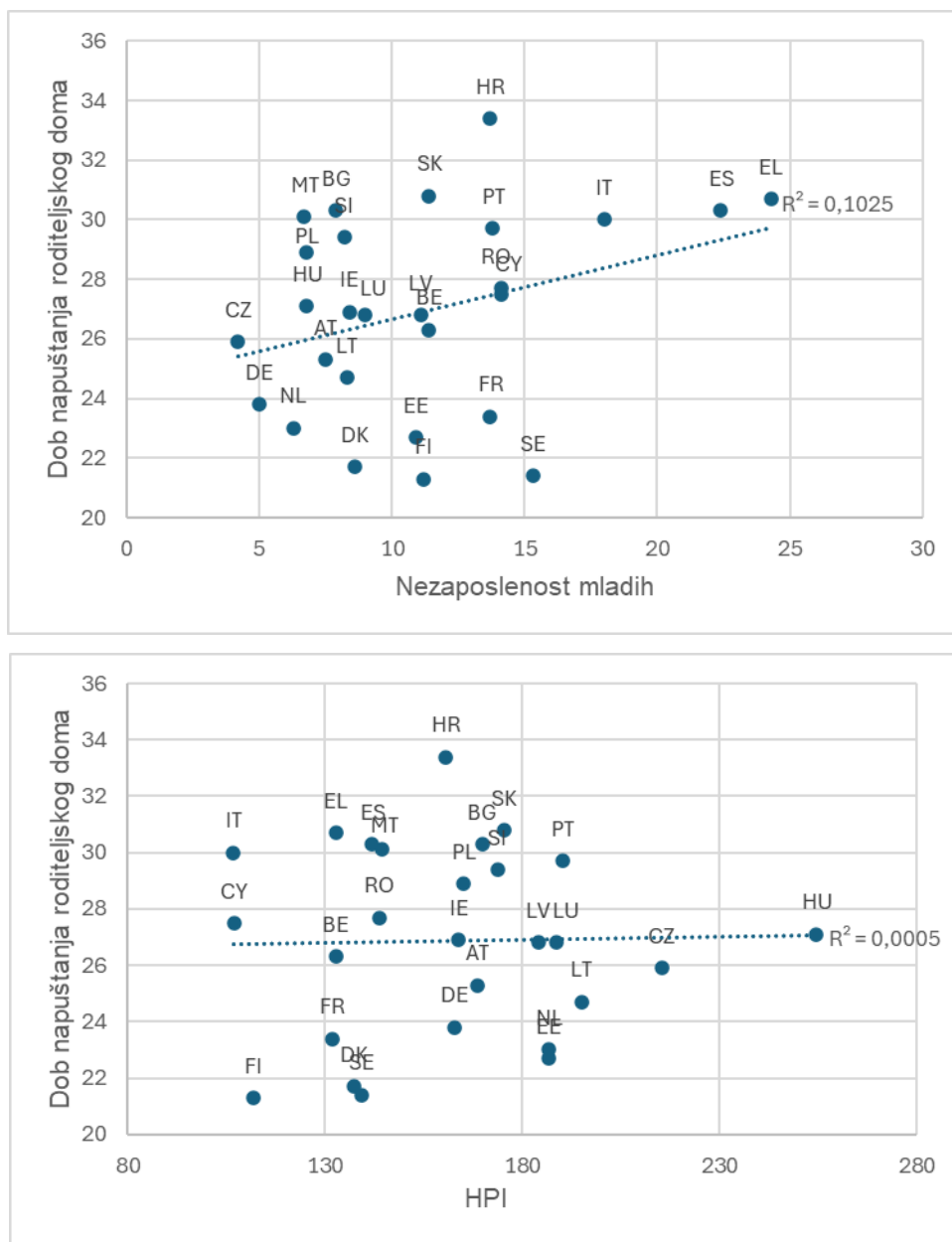
Zemlja	Nezaposlenost mladih	HPI	Vlasništvo nad nekretninama	Mladi u statusu NEET	Dobne norme o napuštanju doma	Prosječna dob napuštanja roditeljskog doma	Postotak mladih 18-35 koji žive s roditeljima
Austrija (AT)	7,5	168,49	51,4	10,5	28,69	25,3	38,6
Belgija (BE)	11,4	132,93	72,5	12,9	29,43	26,3	43,5
Bugarska (BG)	7,9	169,92	85	18,9	30,55	30,3	59,6
Cipar (CY)	14,1	107,13	69,6	15,9	29,55	27,5	53,5
Češka (CZ)	4,2	215,3	77,1	16,3	30	25,9	44,9
Danska (DK)	8,6	137,33	59,6	10,3	25,26	21,7	15,5
Estonija (EE)	10,9	186,76	82	11,5	26,54	22,7	33,4
Finska (FI)	11,2	111,75	69,5	12	26,08	21,3	16,7
Francuska (FR)	13,7	131,82	63,4	15,4	28,18	23,4	43,4
Grčka (EL)	24,3	132,77	72,8	22,2		30,7	71,9
Hrvatska (HR)	13,7	160,69	91,1	16	30,55	33,4	78,2
Irska (IE)	8,4	163,96	70,4	12,7	29,37	26,9	64,1
Italija (IT)	18	106,9	74,3	24,2	33,67	30	69,4
Latvija (LV)	11,1	184,01	83,1	16,2	28,17	26,8	49,6
Litva (LT)	8,3	195,05	88,6	12	28,63	24,7	43,8
Luksemburg (LU)	9	188,6	72,4	7,9		26,8	49,3
Mađarska (HU)	6,8	254,52	90,1	12,5	31,08	27,1	51,9
Malta (MT)	6,7	144,45	82,6	7,6		30,1	59,3
Nizozemska (NL)	6,3	186,8	70,6	6,5	27,98	23	35,5
Njemačka (DE)	5	162,9	46,5	11,4	27,74	23,8	31
Poljska (PL)	6,8	165,21	87,2	13,9	28,71	28,9	65,7
Portugal (PT)	13,8	190,17	77,8	10,8	28,76	29,7	70,7
Rumunjska (RO)	14,1	143,7	94,8	23,3		27,7	53,9
Slovačka (SK)	11,4	175,47	93	15,6	30,74	30,8	71,2
Slovenija (SI)	8,2	173,65	75,4	8,5	29,34	29,4	59,1
Španjolska (ES)	22,4	141,98	76	16,3	30,38	30,3	65,9
Švedska (SE)	15,3	139,25	64,2	6,8	26,28	21,4	12,5

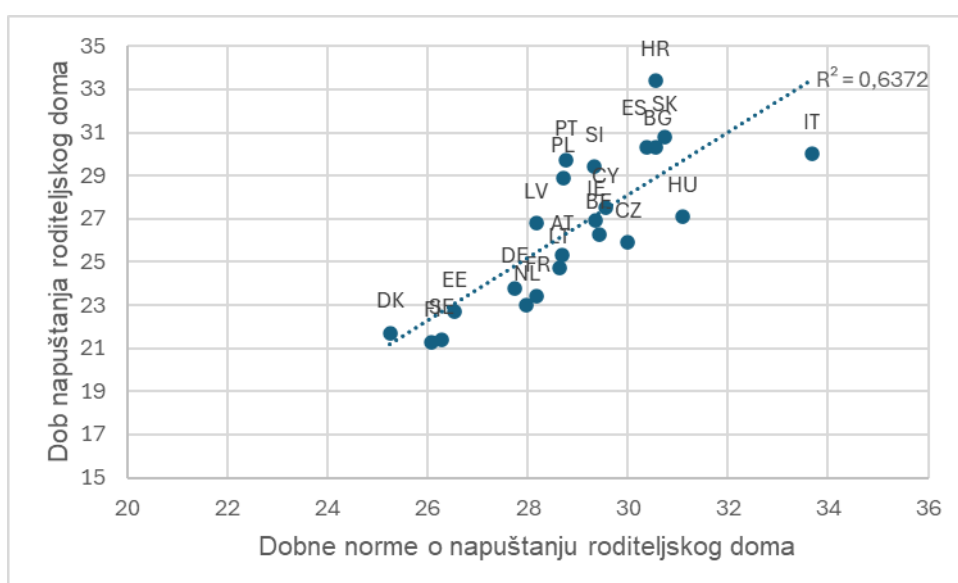
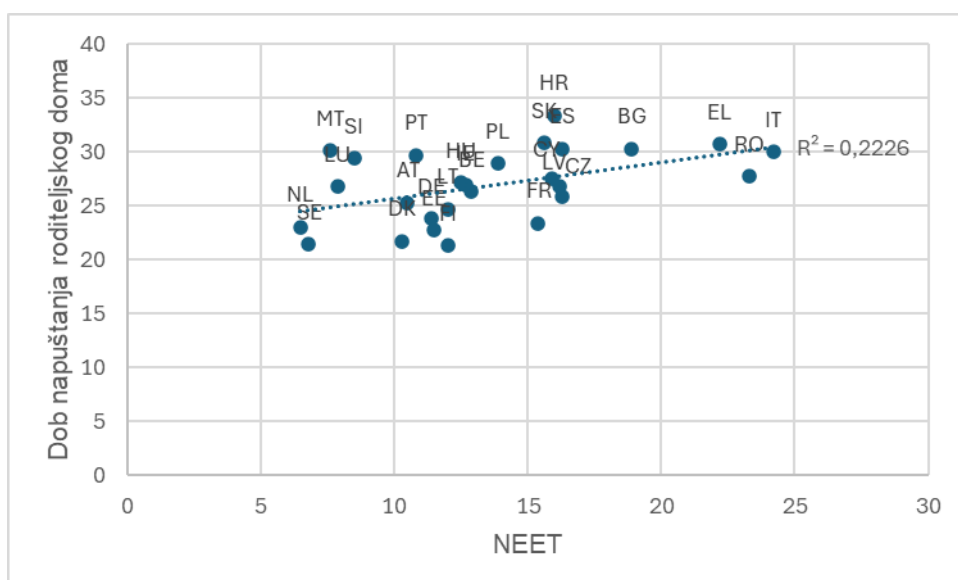
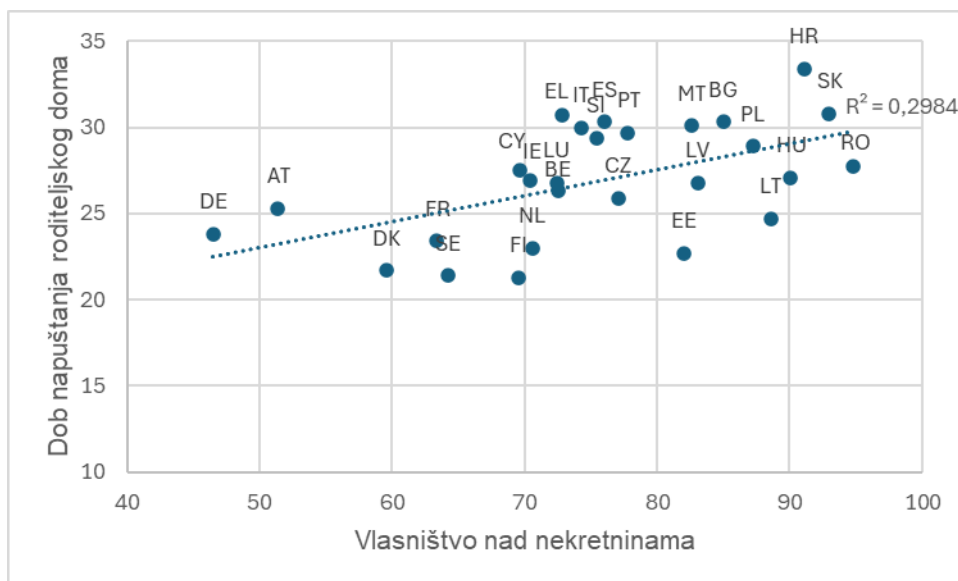
Izvor: EUROSTAT (2024.a, 2024.b, 2024.c, 2024.d, 2024.e, 2024.f) i ESS runda 9 (ESS,2018.)

4.2. Čimbenici povezani sa suživotom mladih s roditeljima na razini zemalja

U ovom poglavlju analizira se povezanost odabranih ekonomskih i društvenih čimbenika s dobi pri napuštanju roditeljskog doma i udjelom mladih koji žive s roditeljima. Cilj je istražiti kako varijable nezaposlenost, HPI, vlasništvo nad nekretninama, mladi u statusu NEET i dobne norme o napuštanju roditeljskog doma utječu na naše zavisne varijable. Prikazani su grafikoni rasipanja i rezultati korelacijske i regresijske analize koji omogućuju bolje razumijevanje utjecaja različitih čimbenika na suživot s roditeljima.

Grafikon 7. Povezanost dobi pri napuštanju roditeljskog doma s odabranim ekonomskim i društvenim čimbenicima

Izvor: vidjeti Tablicu 1 za izvore podataka

Tablica 2. Koeficijenti korelacije između dobi napuštanja roditeljskog doma i nezavisnih varijabli

Dob napuštanja roditeljskog doma i	
Nezaposlenost mladih	0,320
HPI	0,022
Vlasništvo nad nekretninama	0,546
Mladi u statusu NEET	0,472
Dobne norme o napuštanju roditeljskog doma	0,798

Izvor: vidjeti Tablicu 1 za izvore podataka

Korelacijski koeficijenti za dob napuštanja roditeljskog doma i različite čimbenike upućuju na nekoliko važnih zaključaka. Ovi podaci pomažu u boljem razumijevanju različitih društvenih i ekonomskih čimbenika koji utječu na dob napuštanja roditeljskog doma.

- Nezaposlenost mladih ostvaruje umjerenu pozitivnu korelaciju, pri čemu koeficijent korelacije iznosi 0,320. Ovaj podatak upućuje na to da viša stopa nezaposlenosti među mladima često znači i dulji ostanak u roditeljskom domu. Financijska nesigurnost i manjak zaposlenja dovode do odgađanja osamostaljenja, jer se mladi koji ne mogu ostvariti prihode teže odlučuju na samostalan život.
- S druge strane, indeks cijena nekretnina (HPI) pokazuje vrlo slabu pozitivnu povezanost, s koeficijentom od 0,022. To ukazuje da promjene u cijenama nekretnina ne igraju značajnu ulogu u odluci mladih o napuštanju roditeljskog doma. Unatoč tome što se skupe nekretnine često percipiraju kao barijera, ovdje se vidi da one ne predstavljaju ključan faktor u ovom kontekstu.
- U slučaju vlasništva nad nekretninama, postoji jaka pozitivna korelacija s vrijednošću koeficijenta 0,546. Ovaj rezultat sugerira da u državama gdje je udio vlasnika nekretnina veći, mladi u prosjeku kasnije napuštaju roditeljski dom. Stabilnost koju pruža vlasništvo omogućava mladima dulji ostanak s roditeljima, čak i kad su cijene nekretnina visoke, što pokazuje da one same po sebi nisu presudne za odluku o osamostaljenju.
- Mladi u statusu NEET, odnosno mladi koji nisu zaposleni, ne školuju se niti se stručno osposobljavaju, pokazuje umjerenu pozitivnu povezanost s koeficijentom od 0,472. Veći udio mladih u ovoj kategoriji povezan je s kasnijim odlaskom iz roditeljskog doma.

Mladi u statusu NEET nemaju dovoljno financijske ili obrazovne sigurnosti, što otežava njihovo osamostaljenje i rezultira duljim boravkom u roditeljskoj kući.

- Najjača povezanost pronađena je s dobnim normama o napuštanju roditeljskog doma, s koeficijentom korelacije od 0,798, što upućuje na to da su dobne norme bitan čimbenik kod napuštanja roditeljskog doma. Ova visoka povezanost sugerira da društvena očekivanja igraju ključnu ulogu u oblikovanju odluka mladih o ostanku s roditeljima. U društvima s izraženijim normama koje podržavaju kasnije napuštanje doma, mladi zaista u prosjeku kasnije odlaze od kuće. Norme objašnjavaju oko 64% varijabilnosti u prosječnoj dobi pri napuštanju roditeljsko doma u analiziranim zemljama, što vidimo iz prikazane R^2 vrijednosti.

Tablica 3. Procjene modela linearne regresije za prosječnu dob napuštanja roditeljskog doma

SAŽETAK ISPISA

<i>Regresijska statistika</i>	
Višestruki R	0,848
R kvadrat	0,719
Prilagođeni R kvadrat	0,636
Standardna pogreška	2,065
Opažanja	23

ANOVA					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Signifikantnost</i>
			37,08		
Regresija	5	185,432	6	8,693	0,0003
Rezidual	17	72,525	4,266		
Ukupno	22	257,957			

	<i>Koeficijent</i>	<i>Standardna pogreška</i>	<i>t</i>	<i>p-vrijednos t</i>	<i>Donja granica 95%-tnog intervala pouzdanosti</i>	<i>Gornja granica 95%-tnog intervala pouzdanosti</i>
Konstanta	-16,425	8,353	-1,966	0,066	-34,05	1,199
Nezaposlenost mladih	0,05	0,139	0,362	0,721	-0,243	0,343
HPI	-0,012	0,021	-0,568	0,577	-0,056	0,032
Vlasništvo nad nekretninama	0,095	0,049	1,949	0,068	-0,008	0,198
NEET	-0,108	0,186	-0,58	0,57	-0,5	0,284
Dobne norme	1,338	0,375	3,567	0,002	0,546	2,129

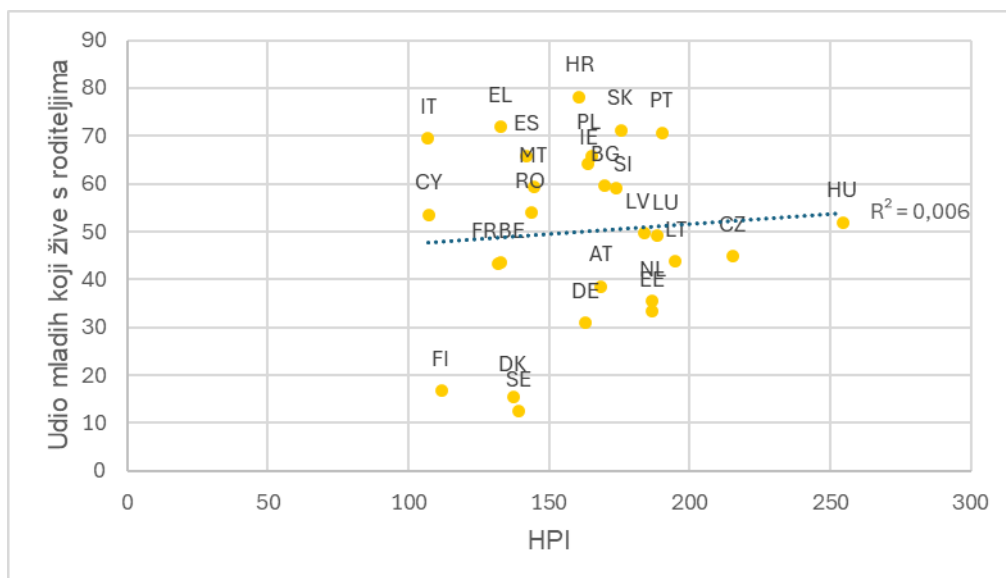
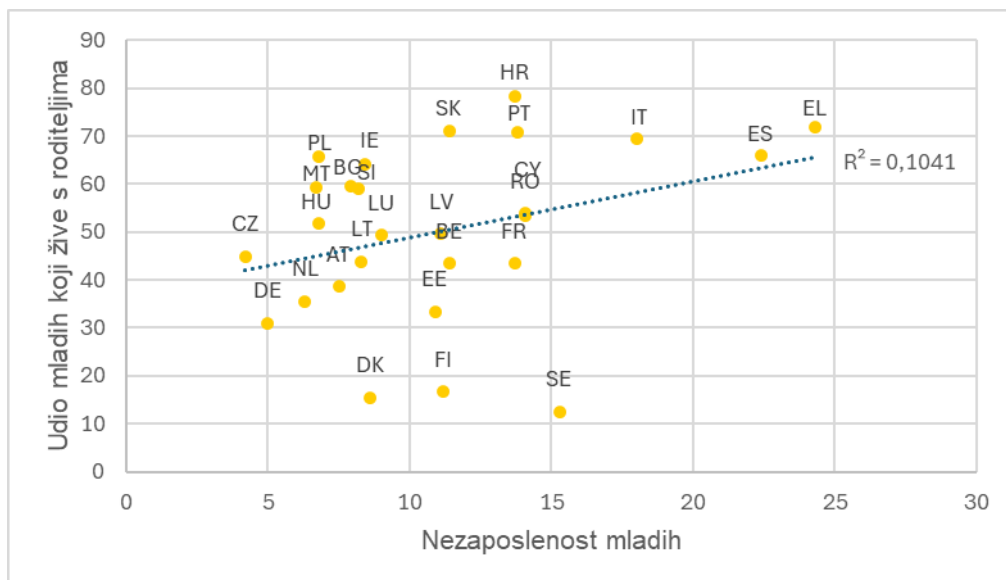
Izvor: vidjeti Tablicu 1 za izvore podataka

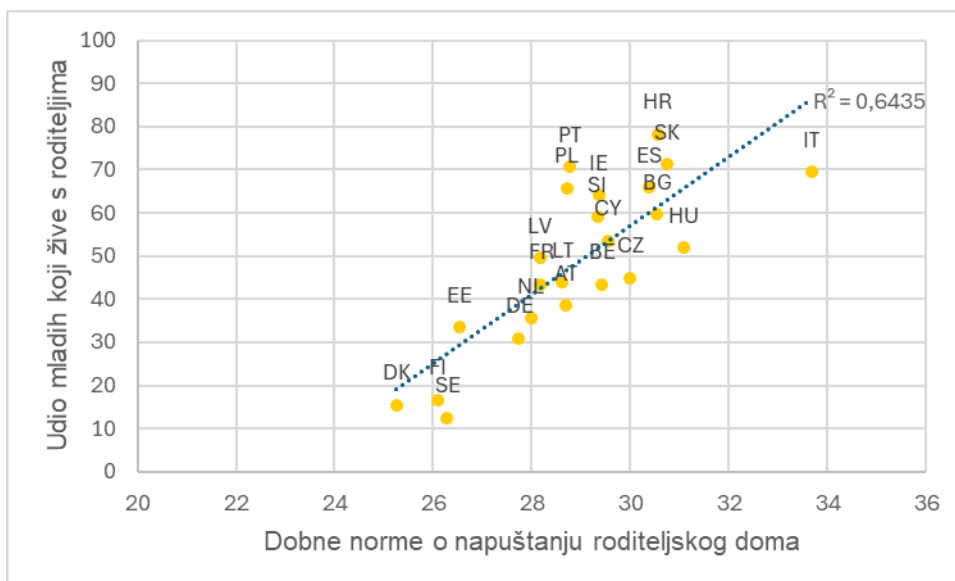
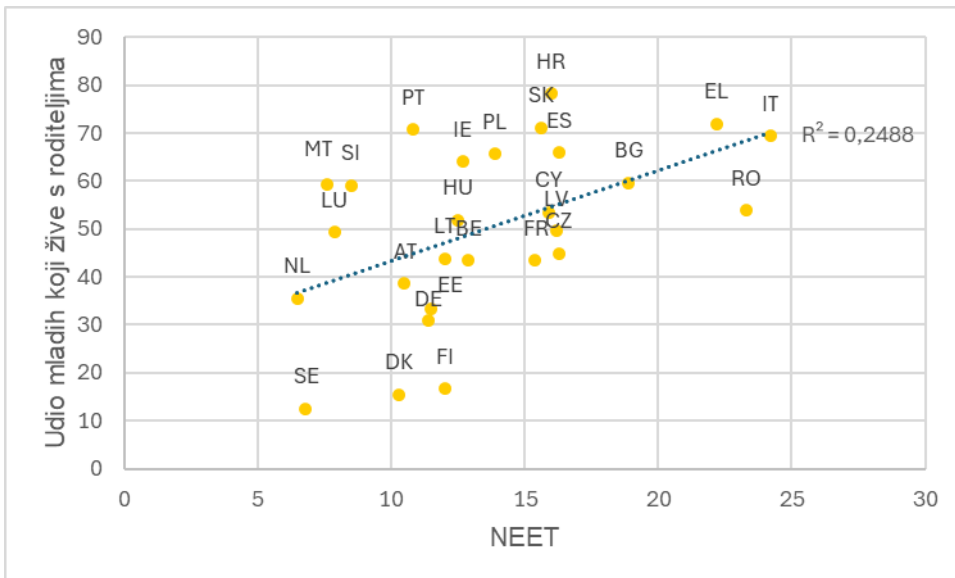
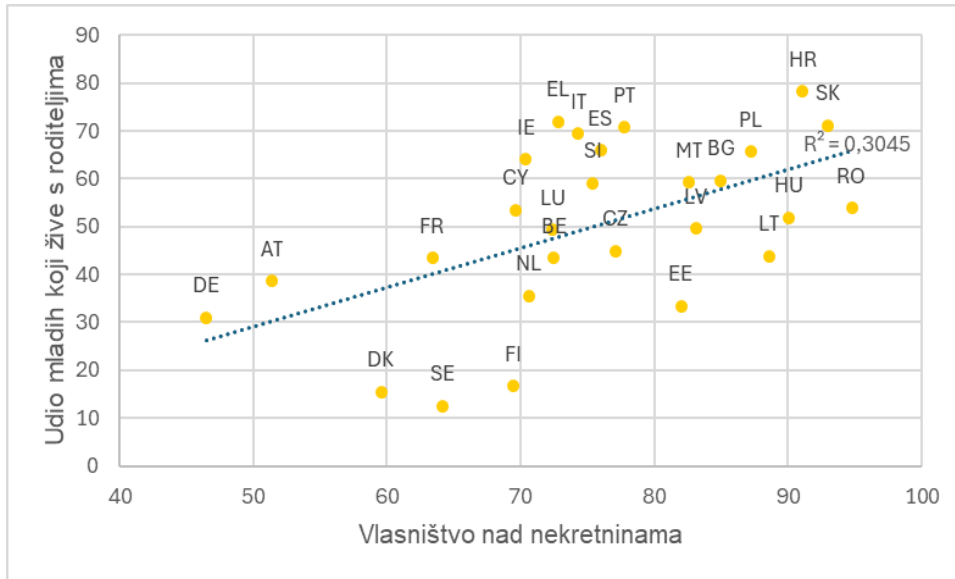
Broj opažanja u regresijskoj analizi broji 23 zemlje za koje su bili dostupni podaci za sve nezavisne varijable. R^2 iznosi 0,719 što znači da 71,9% varijabilnosti zavisne varijable se može objasniti modelom, dok prilagođeni R kvadrat iznosi 0,64. Jedina signifikantna varijabla jesu dobne norme o napuštanju roditeljskog doma s iznosom p-vrijednosti od 0,002.

Varijabla dobne norme o napuštanju roditeljskog doma ima pozitivan predznak što nam tumači da postoji pozitivna linearna veza između varijable dobne norme o napuštanju roditeljskog doma i dobi napuštanja roditeljskog doma.

Ostale nezavisne varijable nisu statistički značajne u ovom modelu, ali varijabla vlasništvo nad nekretninama je blizu statističke značajnosti uz p-vrijednost od 0.068 ($p < 0,10$).

Grafikon 8. Povezanost udjela mladih koji žive s roditeljima s odabranim ekonomskim i društvenim čimbenicima

Tablica 4. Koeficijenti korelacije između udjela mladih koji žive s roditeljima i nezavisnih varijabli

Udio mladih koji žive s roditeljima i	
Nezaposlenost mladih	0,323
HPI	0,077
Vlasništvo nad nekretninama	0,552
Mladi u statusu NEET	0,499
Dobne norme o napuštanju roditeljskog doma	0,802

Izvor: vidjeti Tablicu 1 za izvore podataka

Nakon analize raspršenih dijagrama i koeficijenata korelacije, mogu se uočiti obrasci koji su u velikoj mjeri slični prethodno dobivenim rezultatima.

- Nezaposlenost mladih pokazuje umjerenu pozitivnu korelaciju, s koeficijentom korelacije od 0,323. Ovaj rezultat sugerira da viša stopa nezaposlenosti među mladima dovodi do većeg udjela mladih koji ostaju živjeti s roditeljima. Drugim riječima, kada je nezaposlenost među mladima visoka, oni češće ostaju u roditeljskom domu, vjerojatno zbog financijske nesigurnosti i nemogućnosti samostalnog života.
- Indeks cijena nekretnina (HPI) pokazuje minimalnu povezanost ili da je gotovo i nema s udjelom mladih koji žive s roditeljima, s koeficijentom korelacije od 0,077. Ovaj gotovo neznan stupanj povezanosti sugerira da promjene u cijenama nekretnina imaju minimalan utjecaj na udio mladih koji ostaju živjeti s roditeljima.
- Vlasništvo nad nekretninama pokazuje znatno višu pozitivnu korelaciju, s koeficijentom korelacije od 0,552. Ovaj podatak ukazuje na to da u zemljama s višim postotkom vlasništva nad nekretninama veći udio mladih ostaje živjeti s roditeljima. To može značiti da u društvima gdje je vlasništvo nad nekretninama češće, mladi ostaju dulje u roditeljskom domu jer ekonomska stabilnost obitelji omogućava takav životni stil.
- Udio mladih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti se osposobljavaju (NEET) također pokazuje značajnu povezanost, s koeficijentom korelacije od 0,499, što ukazuje na umjerenu do snažnu vezu između NEET statusa i udjela mladih koji ostaju živjeti s roditeljima. Viši udio mladih u NEET statusu znači da oni češće ostaju kod kuće, vjerojatno zbog manjka financijskih resursa ili mogućnosti za osamostaljenje.

- Dobne norme pokazuju najsnažniju povezanost među svim analiziranim varijablama, s koeficijentom korelacije od 0,802. Ova snažna pozitivna korelacija ukazuje na to da društvene norme o prikladnoj dobi za ostanak s roditeljima imaju ključnu ulogu u odluci mladih o životu u roditeljskom domu. U zemljama gdje društvo podržava dulji ostanak mladih s roditeljima, taj obrazac je i češći. Varijabla dobnih normi objašnjava oko 64% varijabilnosti u udjelu mladih koji žive s roditeljima, što je potvrđeno visokom vrijednošću koeficijenta determinacije (R^2).

Tablica 5. Procjene modela linearne regresije udjela mladih koji žive s roditeljima

SAŽETAK ISPISA

<i>Regresijska statistika</i>	
Višestruki R	0,85
R kvadrat	0,722
Prilagođeni R kvadrat	0,641
Standardna pogreška	11,23
Opažanja	23

ANOVA					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Signifikantnost</i>
			1116,31		
Regresija	5	5581,57	4	8,851	0,0002
Rezidual	17	2144,119	126,125		
Ukupno	22	7725,689			

	<i>Koeficijent</i>	<i>Standardna pogreška</i>	<i>t</i>	<i>p-vrijednos t</i>	<i>Donja granica 95%-tnog intervala pouzdanosti</i>	<i>Gornja granica 95%-tnog intervala pouzdanosti</i>
Konstanta	-187,287	45,421	-4,123	0,001	-283,116	-91,457
Nezaposlenost mladih	0,318	0,755	0,421	0,679	-1,275	1,912
HPI	-0,025	0,113	-0,218	0,83	-0,263	0,214
Vlasništvo nad nekretninama	0,488	0,265	1,841	0,083	-0,071	1,047
NEET	-0,433	1,011	-0,428	0,674	-2,566	1,701
Dobne norme	7,112	2,039	3,488	0,003	2,811	11,414

Izvor: vidjeti Tablicu 1 za izvore podataka

Isto kao i u prethodnoj analizi broj opažanja u regresijskoj analizi broji 23 zemlje za koje su bili dostupni podaci za sve nezavisne varijable. R kvadrat iznosi 0,722 što znači da 72,2% varijabilnosti zavisne varijable se može objasniti modelom, dok prilagođeni R kvadrat iznosi 0,641. Jedina signifikantna varijabla jesu dobne norme o napuštanju roditeljskog doma s iznosom p-vrijednosti od 0,003 ($p < 0,05$).

Varijabla dobne norme o napuštanju roditeljskog doma ima pozitivan predznak što nam tumači da postoji pozitivna linearna veza između varijable dobne norme o napuštanju roditeljskog doma i udjela mladih u dobi 18 – 34 koji žive s roditeljima.

Ostale nezavisne varijable nisu statistički značajne u ovom modelu, ali varijabla vlasništvo nad nekretninama je blizu statističke značajnosti uz p-vrijednost od 0.083 ($p < 0,10$).

4.3. Rasprava

U ovom poglavlju provedena je analiza čimbenika povezanih sa suživotom mladih s roditeljima na razini europskih zemalja. Upotrijebljeni su podaci za 2022. godinu. Najprije je uloga odabranih čimbenika istražena pojedinačno, uz pomoć dijagrama raspršenosti i korelacijskom analizom, a zatim i skupno, u regresijskom modelu. Vidljivo je da su rezultati slični bez obzira na to uzima li se kao zavisna varijabla prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma ili udio mladih koji živi s roditeljima.

Rezultati sugeriraju da najveću ulogu imaju dobne norme o napuštanju roditeljskog doma, što je potvrđeno visokim koeficijentima korelacije i statistički značajnim regresijskim koeficijentima. Ovo sugerira da u zemljama gdje su izraženije norme koje podržavaju kasnije napuštanje roditeljskog doma, mladi zaista kasnije odlaze od kuće i veći je udio mladih koji žive s roditeljima. Ovi nalazi su u skladu s literaturom koja naglašava značaj društvenih normi u donošenju odluka o napuštanju roditeljskog doma (Billari i Liefbroer, 2007.).

Vlasništvo nad nekretninama također pokazuje značajnu povezanost, sugerirajući da veći postotak vlasništva dovodi do kasnijeg napuštanja doma i većeg udjela mladih koji žive s roditeljima. Ovi rezultati se podudaraju s literaturom koja ističe važnost ekonomske stabilnosti i kulturnih normi povezanih s vlasništvom nad nekretninama kao ključnih čimbenika u odlukama o napuštanju roditeljskog doma (Van den Berg, Kalmijn i Leopold, 2021.).

Nezaposlenost mladih i NEET status pokazuju umjerenu povezanost s dobi napuštanja doma i udjelom mladih koji žive s roditeljima, ali regresijska analiza nije pokazala statističku značajnost za ove varijable. To sugerira da, iako nezaposlenost i NEET status igraju ulogu, oni

nisu glavni čimbenici kada se uzmu u obzir i drugi relevantni faktori. Ovaj nalaz je donekle u skladu s istraživanjima koja ukazuju na važnost ekonomske nesigurnosti u odlukama mladih, ali također sugerira da su drugi čimbenici važniji (Aassve, Arpino i Billari, 2013.).

HPI pokazuje vrlo slabu povezanost, što upućuje na to da cijene nekretnina nemaju bitan utjecaj na odluke o napuštanju roditeljskog doma. To nije u skladu s očekivanjem jer visoke cijene na tržištu nekretnina i problemi pronalaženja adekvatnog smještaja mogu produžiti suživot mladih s roditeljima (Van den Berg, Kalmijn i Leopold, 2021.). Dobiveni rezultati sugeriraju da, iako cijene nekretnina mogu igrati ulogu, one nisu ključni čimbenik u ovim odlukama, što je pak u skladu s literaturom koja ističe mnoge druge čimbenike s većim utjecajem (Billari, 2004.).

Za proširenje analize, bilo bi korisno uključiti podatke za više godina, a ne samo za jednu godinu. Analizom podataka kroz dulje vremensko razdoblje mogli bismo uočiti trendove i promjene koje se događaju kroz vrijeme. Također, bilo bi zanimljivo usporediti različite regije unutar iste zemlje kako bismo vidjeli postoje li razlike koje nisu vidljive kada gledamo cijelu zemlju kao cjelinu.

Naposljetku, u analizi su razmotreni odabrani čimbenici koji su se smatrali relevantnima (i za koje su podaci bili relativno lako dostupni), no uključivanje dodatnih čimbenika, kao što su npr. promjene u politikama stanovanja, moglo bi nam pomoći da još bolje razumijemo aspekte koji utječu na odluke mladih o napuštanju roditeljskog doma.

5. ANALIZA ČIMBENIKA POVEZANIH SA SUŽIVOTOM MLADIH S RODITELJIMA U HRVATSKOJ

U ovom poglavlju analiziraju se čimbenici na individualnoj razini povezani sa suživotom mladih s roditeljima u Hrvatskoj. Analiza će se provesti odvojeno prema spolu, jer literatura (npr. Schwanitz, 2017.) sugerira da postoje značajne razlike između muškaraca i žena. Razmotrit će se uloga demografskih varijabli, a konkretno život u ruralnoj ili urbanoj sredini, te varijabli koje se tiču vlastitog socioekonomskog statusa, uključujući obrazovanje i ekonomsku aktivnost. Također će se analizirati socioekonomski status roditelja, mjeren obrazovanjem roditelja. Glavni je fokus na usporedbi mladih u dobi od 18 do 34 godine koji žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom, temeljem podataka iz devete runde Europskog društvenog istraživanja (ESS, 2018.).

5.1. Podaci, varijable i metode

Glavni izvor podataka u ovom dijelu rada je Europsko društveno istraživanje (ESS runda 9, 2018. godina). ESS je opsežna baza podataka utemeljena 2001. godine koja pruža uvid o društvenim stavovima, ponašanju i uvjetima života ljudi u različitim europskim zemljama. Temelji se na anketnim podacima ispitanika za preko 30 europskih zemalja. U trenutku pisanja ovog rada sastoji se od 11 rundi istraživanja i ispitanici su osobe starije od 15 godina s prebivalištem u privatnim kućanstvima, bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, jezik ili pravni status, u zemljama sudionicama.

U ovoj analizi korišteni su podaci iz devete runde jer su njoj dostupni podaci potrebni za analizu (podaci iz modula pod nazivom *Timing of Life*). Analiza se temelji samo na podacima za Hrvatsku i deveta runda obuhvaća 1810 hrvatskih ispitanika.

Varijable koje se koriste u ovoj analizi su:

- Spol (poprima vrijednost 1 za žene, 0 za muškarce)
- Dob (numerička varijabla)
- Ruralno/urbano stanovanje (poprima vrijednost 1 ako ispitanici žive na selu ili na farmi ili u kući izvan naselja, a 0 ako žive u manjem gradu, predgrađu ili velikom gradu)
- Obrazovanje (kategorizirano u tri razreda: nisko, srednje i visoko, pri čemu nisko obrazovanje obuhvaća ispitanike sa završenom trogodišnjom srednjom strukovnom školom ili niže obrazovanje, srednje obrazovanje obuhvaća ispitanike sa završenom

srednjom školom u trajanju od 4 godine ili više, sa završenom gimnazijom i stručnim studijima na visokim školama u trajanju od dvije do tri godine te preddiplomskim stručnim studijima, a visoko obrazovanje uključuje ispitanike s najmanje završenim preddiplomskim sveučilišnim studijem)

- Aktivnost (kategorizirana u pet razreda: plaćeni posao, školovanje, nezaposleni koji traže posao, nezaposleni koji ne traže posao i ostalo)
- Obrazovanje roditelja (ako je poznato i za majku i za oca, onda je to prosjek za oba roditelja, a ako je poznato samo za jednog roditelja, onda poprima vrijednost za tog roditelja, a kategorizirano je na isti način kao i obrazovanje ispitanika u razrede nisko, srednje i visoko)
- Dob pri napuštanju roditeljskog doma (izračunata je kao razlika između godine koju su ispitanici naveli kao godinu kada su odselili od svojih roditelja na barem dva mjeseca ili dulje kako bi živjeli samostalno, odvojeni od njih i godine rođenja)
- Suživot s roditeljima (poprima vrijednost 1 ako ispitanici još uvijek žive u roditeljskom domu i nisu ga nikad napustili na dva mjeseca, a 0 ako jesu)

Koristit ćemo se deskriptivnom i regresijskom analizom. Uvažavanje dizajna ankete i ponderiranje podataka iz ESS-a važno je za dobivanje točnih i reprezentativnih procjena. Tako se ispravljaju nejednake vjerojatnosti odabira u uzorak, neodaziv i nepokrivenost te pogreške u uzorkovanju. ESS preporuča upotrebu analitičkog pondera (varijable koja se zove *anweight*) za sve vrste analiza jer uzima u obzir sve te čimbenike te razlike u veličini populacija u zemljama koje su sudjelovale u istraživanju (Kaminska, 2020.).

Promatramo mlade u dobi od 18 do 34 godine i uspoređujemo njihove karakteristike s obzirom na to žive li s roditeljima ili ne žive s roditeljima. Na temelju uzorka od 134 muškarca i 202 žene računamo koliko je onih koji žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom, koliko su u prosjeku stari, kakva je distribucija prema životu u ruralnoj ili urbanoj sredini, kakva im je struktura po obrazovanju i po aktivnosti i s obzirom na obrazovanje roditelja. Konačno, procjenjujemo modele logističke regresije. Logistička regresija je metoda koja se koristi za modeliranje binarnih zavisnih varijabli. U našem slučaju zavisna varijabla je živi li netko između 18 i 34 godine s roditeljima ili ne. Prikazat ćemo koeficijente i omjere šansi. Koeficijenti u logističkoj regresiji predstavljaju promjenu logit funkcije (logaritma omjera šansi) za jednu jedinicu promjene u nezavisnoj varijabli. Omjeri šansi, koji se računaju kao $\exp(B)$, gdje je B koeficijent iz modela logističke regresije, često se koriste za interpretaciju. Omjeri šansi interpretiraju se u odnosu na 1. U ovom slučaju, ako je omjer šansi za neku

varijablu veći od 1, to znači da tu varijablu povezujemo s većim šansama za suživot s roditeljima, a ako je manji od 1, to znači da tu varijablu povezujemo s manjim šansama za suživot s roditeljima. Zatim u sljedećem koraku analize, gledamo muškarce i žene koji su napustili roditeljski dom između dobi od (uključivo) 15 do (uključivo) 45 godina (maknuli smo van one s ekstremnim vrijednostima i fokusirali se na određeni dobni raspon), za koje imamo podatke o njihovoj dobi i za koje znamo obrazovanje roditelja. Muškaraca u našem slučaju ima 482, a žena 828. Koristimo se metodama deskriptivne analize da prvo prikažemo prosječnu dob kada su navedeni muškarci i žene napustili roditeljski dom. Zatim procjenjujemo modele linearne regresije odvojeno prema spolu u kojima je zavisna varijabla dob pri napuštanju roditeljskog doma, a nezavisne su varijable (kronološka) dob i dob na kvadrat te obrazovanje roditelja.

Postupak pripreme podataka i svi koraci u analizi dokumentirani su u prilogu diplomskog rada. Podaci su obrađeni u R-u i priložena je skripta kako bi analiza bila transparentna i kako bi se rezultati mogli replicirati.

5.2. Usporedba mladih koji žive s roditeljima i mladih koji su napustili roditeljski dom u Hrvatskoj

Analiziramo uzorak iz ESS-a za Hrvatsku koji broji 134 muškarca i 202 žene u dobi između 18 i 34 godine. Prvo ćemo izračunati koliko su oni koji žive s roditeljima i oni koji su napustili roditeljski dom u prosjeku stari. Zatim ćemo izračunati kakva je distribucija prema životu u ruralnoj ili urbanoj sredini, te kakva im je struktura po obrazovanju i po aktivnosti i s obzirom na obrazovanje roditelja. Nakon toga, procijenit ćemo modele logističke regresije.

Tablica 6. Usporedba muškaraca u dobi 18-34 koji žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom (prosjeci za numeričke i proporcije za kategorijalne varijable)

Muškarci			
	Žive s roditeljima	Ne žive s roditeljima	Ukupno
Dob	23,4 (0,68)	28,9 (0,54)	25,8 (0,52)
Ruralno/urbano stanovanje			
Ruralno	0,417 (0,06)	0,326 (0,07)	0,378 (0,04)
Urbano	0,583 (0,06)	0,674 (0,07)	0,622 (0,04)
Obrazovanje			
Nisko	0,443 (0,07)	0,244 (0,06)	0,358 (0,05)

Srednje	0,451 (0,07)	0,537 (0,06)	0,488 (0,05)
Visoko	0,106 (0,04)	0,219 (0,05)	0,154 (0,03)
Aktivnost			
Plaćeni posao	0,481 (0,07)	0,857 (0,04)	0,641 (0,05)
Školovanje	0,296 (0,07)	0,064 (0,03)	0,197 (0,05)
Nezaposleni, traže posao	0,164 (0,05)	0,033 (0,01)	0,108 (0,03)
Nezaposleni, ne traže posao	0,049 (0,03)	0,032 (0,03)	0,042 (0,02)
Ostalo	0,010 (0,01)	0,014 (0,01)	0,012 (0,001)
Obrazovanje roditelja			
Nisko	0,415 (0,07)	0,307 (0,06)	0,369 (0,05)
Srednje	0,530 (0,07)	0,528 (0,06)	0,529 (0,05)
Visoko	0,056 (0,03)	0,165 (0,05)	0,102 (0,03)

Napomena: Uvažena je dizajn ankete. Standardne pogreške navedene su u zagradi.

Tablica 6 prikazuje usporedbu muškaraca u dobi od 18 do 34 godine u Hrvatskoj s obzirom na to žive li s roditeljima ili ne. Prosječna dob onih koji žive s roditeljima je 23,4 godine, dok je prosječna dob onih koji ne žive s roditeljima 28,9 godina. Dakle, oni koji su napustili roditeljski dom u prosjeku su stariji. Što se tiče mjesta stanovanja, 58,3% onih koji žive s roditeljima žive u urbanim sredinama, dok je taj postotak veći (67,4%) za one koji ne žive s roditeljima. S druge strane, 41,7% onih koji žive s roditeljima boravi u ruralnim sredinama, naspram 32,6% onih koji ne žive s roditeljima. Ovi podaci sugeriraju da bi život u urbanim sredinama mogao biti povezan s većom šansom za napuštanje roditeljskog doma. Postoje vidljive razlike prema obrazovanju. Među muškarcima koji žive s roditeljima veći je udio onih s niskim obrazovanjem (44,3%) u usporedbi s muškarcima koji ne žive s roditeljima (njih 24,4% ima nisko obrazovanje). Velika je razlika i u proporciji muškaraca s visokim obrazovanjem, kojih je 21,9% među onima koji ne žive s roditeljima, a dvostruko manje (10,6%) među onima koji žive s roditeljima. I s obzirom na radni status vidljive su razlike. Većina onih koji ne žive s roditeljima imaju plaćeni posao (85,7%), dok je taj postotak znatno niži za one koji žive s roditeljima (48,1%). Ispitanici koji se još školuju češće žive s roditeljima (29,6%) u usporedbi s onima koji ne žive s roditeljima (6,4%). To također treba uzeti u obzir i kad se promatraju razlike po obrazovanju. Među muškarcima koji žive s roditeljima više je nezaposlenih koji traže posao (16,4%) nego među onima koji ne žive s roditeljima (3,3%). Što se tiče socioekonomskog statusa roditelja, muški ispitanici koji ne žive s roditeljima češće imaju visokoobrazovane

roditelje (njih 16,5%) u usporedbi s onima koji žive s roditeljima (njih 5,6%). Ovi podaci sugeriraju da socioekonomski status roditelja, mjereno obrazovanjem, igra ulogu u odluci mladih muškaraca o napuštanju roditeljskog doma.

Tablica 7. Usporedba žena u dobi 18-34 koje žive s roditeljima i onih koje su napustile roditeljski dom (prosjeci za numeričke i proporcije za kategorijalne varijable)

Žene			
	Žive s roditeljima	Ne žive s roditeljima	Ukupno
Dob	22,8 (0,78)	27,8 (0,44)	25,8 (0,48)
Ruralno/urbano stanovanje			
Ruralno	0,412 (0,07)	0,303 (0,05)	0,347 (0,03)
Urbano	0,588 (0,07)	0,697 (0,05)	0,653 (0,03)
Obrazovanje			
Nisko	0,293 (0,07)	0,252 (0,05)	0,268 (0,04)
Srednje	0,575 (0,08)	0,420 (0,04)	0,482 (0,04)
Visoko	0,133 (0,06)	0,328 (0,05)	0,249 (0,04)
Aktivnost			
Plaćeni posao	0,243 (0,06)	0,655 (0,04)	0,489 (0,04)
Školovanje	0,598 (0,07)	0,133 (0,03)	0,320 (0,04)
Nezaposleni, traže posao	0,102 (0,04)	0,092 (0,03)	0,096 (0,02)
Nezaposleni, ne traže posao	0,043 (0,03)	0,045 (0,02)	0,044 (0,02)
Ostalo	0,013 (0,01)	0,076 (0,03)	0,050 (0,02)
Obrazovanje roditelja			
Nisko	0,218 (0,06)	0,382 (0,05)	0,316 (0,04)
Srednje	0,648 (0,07)	0,531 (0,05)	0,578 (0,04)
Visoko	0,134 (0,05)	0,087 (0,03)	0,106 (0,03)

Napomena: Uvaženo je dizajn ankete. Standardne pogreške navedene su u zagradi.

Tablica 7 prikazuje usporedbu žena u dobi od 18 do 34 godine u Hrvatskoj s obzirom na to žive li s roditeljima ili ne. Prosječna dob žena koje borave s roditeljima iznosi 22,8 godina, dok je prosječna dob onih koje žive samostalno 27,8 godina. Očigledno je da su žene koje su napustile roditeljski dom u prosjeku starije. Što se tiče naselja u kojem žive, 58,8% žena koje i dalje borave s roditeljima živi u urbanim područjima, dok je taj udio viši kod žena koje su se

osamostalile (69,7%). S druge strane, 41,2% žena koje ostaju s roditeljima živi u ruralnim sredinama, nasuprot 30,3% žena koje su napustile roditeljski dom. Značajne razlike u obrazovanju također su prisutne. Među ženama koje žive s roditeljima veći je udio onih s nižom razinom obrazovanja (29,3%) u odnosu na one koje žive samostalno (25,2% s nižim obrazovanjem). Posebno je uočljiva razlika u visokom obrazovanju – među ženama koje ne žive s roditeljima, 32,8% ima visoku obrazovnu kvalifikaciju, dok je taj postotak među ženama koje borave s roditeljima značajno manji (13,3%). Razlike su također primjetne i po radnom statusu. Većina žena koje ne žive s roditeljima imaju plaćeni posao (65,5%), dok je taj postotak mnogo niži kod onih koje žive s roditeljima (24,3%). Također, žene koje se još školuju češće ostaju u roditeljskom domu (59,8%) u odnosu na one koje su se osamostalile (13,3%). Obrazovne razlike trebaju biti uzete u obzir prilikom daljnje analize. U kontekstu nezaposlenih žena koje aktivno traže zaposlenje, veći udio njih (10,2%) i dalje boravi s roditeljima, dok je taj postotak nešto manji među ženama koje su se osamostalile (9,2%). U pogledu socioekonomskog statusa, žene koje ostaju s roditeljima češće potječu iz obitelji u kojima su roditelji visoko obrazovani (13,4%), dok je taj postotak među onima koje su se odselile značajno niži, samo 8,7%.

5.3. Rezultati regresijske analize

U tablici 8 i 9 najprije prikazujemo procjene iz modela logističke regresije za muškarce i žene. Varijabla dob kao i član kvadratne dobi predstavljaju kontrolne varijable. Analiza ovih varijabli pomaže u identificiranju specifičnih obrazaca i čimbenika koji utječu na rezultate modela.

Tablica 8. Procjene iz modela logističke regresije za suživot s roditeljima u dobi 18-34, rezultati za muškarce

Muškarci					
	Koeficijent, B	Omjer šansi, exp(B)	Standardna pogreška	t-statistika	p-vrijednost
Konstanta	8,384	4377,697	9,000	0,932	0,354
Dob	-0,315	0,730	0,699	-0,451	0,653
Dob na kvadrat	0,001	1,001	0,013	0,066	0,948
Ruralno/urbano stanovanje					
Ruralno	-0,024	0,976	0,570	-0,043	0,966
Urbano	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Obrazovanje					
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	-1,435	0,238	0,644	-2,230	0,028

Visoko	-0,127	0,880	0,839	-0,152	0,880
Aktivnost					
Plaćeni posao	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Školovanje	1,548	4,702	0,966	1,603	0,113
Nezaposleni, traže posao	2,067	7,903	0,922	2,241	0,028
Nezaposleni, ne traže	0,557	1,754	1,021	0,545	0,587
Ostalo	0,380	1,462	1,130	0,336	0,738
Obrazovanje roditelja					
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	0,231	1,259	0,558	0,414	0,680
Visoko	-1,902	0,149	0,952	-1,998	0,049

Napomene: Ref. označava referentnu kategoriju. Broj opažanja u modelu je 134. Uvažen je dizajn ankete.

Za ispitanike iz ruralnih sredina šansa za produženi suživot s roditeljima smanjuje se za 2,4% (omjer šansi 0,976) u odnosu na ispitanike iz urbanih sredina, no ta razlika nije statistički značajna. Što se tiče obrazovanja, muškarci sa srednjom razinom obrazovanja imaju signifikantno smanjenu šansu za produženi suživot s roditeljima. Omjer šansi od 0,238 znači da se ta šansa smanjuje za 76,2% u odnosu na ispitanike s niskim obrazovanjem. To sugerira da srednje obrazovanje pruža veću neovisnost i vjerojatnost za samostalan život. Za ispitanike muškog spola koji imaju završenu visoku razinu obrazovanja se nesignifikantno smanjuje šansa za produženi suživot s roditeljima 0,880 puta u odnosu na ispitanike koji imaju završenu samo osnovnu razinu obrazovanja, što implicira da visoko obrazovanje nema jednako snažan utjecaj kao srednja razina obrazovanja. Nezaposleni muškarci koji aktivno traže posao imaju skoro osam puta veću šansu da u dobi 18 – 34 žive s roditeljima u usporedbi s ispitanicima koji imaju plaćeni posao. Prema ovome, nezaposlenost uz aktivnu potragu za poslom je snažan prediktor ostanka u zajedničkom kućanstvu s roditeljima. S druge strane, za muškarce koji su nezaposleni, ali ne traže posao, šansa za produženi život s roditeljima povećava se za 1,745 puta u odnosu na ispitanike koji imaju plaćeni posao, ali to povećanje nije statistički značajno. Obrazovanje roditelja također ima značajan utjecaj na šanse za produženi suživot s roditeljima. Ispitanici čiji roditelji imaju visoku razinu obrazovanja imaju signifikantno smanjenu šansu za suživot s roditeljima. Omjer šansi od 0,149 ukazuje na smanjenje šanse za 85,1% u odnosu na ispitanike čiji roditelji imaju osnovno obrazovanje. To sugerira da visoko obrazovanje roditelja potiče veću samostalnost kod njihove muške djece. S druge strane, ispitanici čiji roditelji imaju srednje obrazovanje pokazuju nesignifikantno povećanje šansi za suživot (omjer šansi 1,259, $p > 0,10$).

Tablica 9. Procjene iz modela logističke regresije za suživot s roditeljima u dobi 18-34, rezultati za žene

Žene					
	Koeficijent, B	Omjer šansi, exp(B)	Standardna pogreška	t-statistika	p-vrijednost
Konstanta	21,100	1,457*10 ⁹	7,881	2,677	0,008
Dob	-1,763	0,172	0,649	-2,714	0,008
Dob na kvadrat	0,031	1,032	0,013	2,495	0,014
Ruralno/urbano stanovanje					
Ruralno	1,815	6,144	0,606	2,993	0,003
Urbano	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Obrazovanje					
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	0,229	1,257	0,741	0,309	0,758
Visoko	-0,182	0,833	0,965	-0,189	0,850
Aktivnost					
Plaćeni posao	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Školovanje	1,416	4,119	0,614	2,306	0,023
Nezaposleni, traže posao	0,488	1,629	0,694	0,703	0,483
Nezaposleni, ne traže	0,177	1,194	0,944	0,188	0,851
Ostalo	-0,321	0,726	1,030	-0,311	0,756
Obrazovanje roditelja					
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	1,364	3,913	0,576	2,368	0,019
Visoko	2,200	9,029	0,840	2,619	0,010

Napomene: Ref. označava referentnu kategoriju. Broj opažanja u modelu je 202. Uvažena je dizajn ankete.

Mjesto stanovanja također ima ključnu ulogu u suživotu s roditeljima kod žena. Ispitanice iz ruralnih sredina imaju signifikantno veću šansu za produženi suživot s roditeljima, čak 6,144 puta veću u odnosu na one koje žive u urbanim područjima. To može biti posljedica različitih socijalnih i ekonomskih faktora koji utječu na životne okolnosti u ruralnim zajednicama. Obrazovanje nema značajan utjecaj na šanse za suživot s roditeljima. Aktivnost žena, s druge strane, igra značajnu ulogu u suživotu s roditeljima. Žene koje se aktivno školuju imaju signifikantno povećanu šansu za suživot s roditeljima, čak 4,119 puta veću u odnosu na žene koje imaju plaćeni posao, što može biti povezano s financijskim ovisnostima tijekom školovanja. Međutim, ostale kategorije vezane za aktivnost, nisu statistički značajno različite od plaćenog zaposlenja. Na primjer, žene koje su nezaposlene i traže posao imaju omjer šansi 1,629, ali taj rezultat nije značajan, dok one koje ne traže posao pokazuju još manji omjer šansi 1,194, no taj učinak također nije statistički značajan. Obrazovna razina roditelja, međutim, ima

izrazito značajan utjecaj na šanse za produženi suživot s roditeljima. Ispitanice čiji roditelji imaju srednje obrazovanje imaju signifikantno povećane šanse za suživot s roditeljima, čak 3,913 puta veće u odnosu na ispitanice čiji roditelji imaju nisko obrazovanje. Još veći efekt uočen je kod ispitanica čiji roditelji imaju visoko obrazovanje, te žene imaju čak 9,029 puta veću šansu za suživot s roditeljima u odnosu na žene čiji roditelji imaju osnovno obrazovanje. Ovaj nalaz sugerira da visoko obrazovanje roditelja snažno utječe na ostanak djece u obiteljskom domu.

Kako bi se dodatno ispitala uloga socioekonomskog statusa roditelja, koji se u literaturi spominje kao vrlo važna odrednica napuštanja roditeljskog doma (Angelini, Bertoni i Weber, 2022.), procijenjeni su i modeli linearne regresije u kojima je dob pri napuštanju roditeljskog doma bila zavisna varijabla. Posebno je procijenjen model za muškarce (Tablica 10), a posebno za žene (Tablica 11).

Tablica 10. Procjene iz modela linearne regresije za dob pri napuštanju roditeljskog doma, rezultati za muškarce

Muškarci				
	Koeficijent, B	Standardna pogreška	t-statistika	p-vrijednost
Konstanta	10,955	2,364	4,634	0,000
Dob	0,544	0,097	5,594	0,000
Dob na kvadrat	-0,005	0,001	-5,566	0,000
Obrazovanje roditelja				
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	0,985	0,696	1,417	0,156
Visoko	1,856	1,104	1,681	0,093

Napomene: Ref. označava referentnu kategoriju. Broj opažanja u modelu je 482. Uvažen je dizajn ankete.

Što se tiče obrazovanja roditelja, muškarci čiji roditelji imaju srednju razinu obrazovanja napuštaju roditeljski dom 0,985 godina kasnije, no ovaj efekt nije statistički značajan ($p = 0,156$). Slično tome, muškarci čiji roditelji imaju visoko obrazovanje također napuštaju roditeljski dom u prosjeku 1,856 godina kasnije, ali također nije statistički značajno ($p = 0,093$). Iako rezultati ukazuju na to da muškarci čiji roditelji imaju srednju ili visoku razinu obrazovanja mogu kasnije napustiti roditeljski dom, zbog p-vrijednosti većih od 0,05, možemo zaključiti da obrazovanje roditelja nema statistički značajan utjecaj na dob napuštanja roditeljskog doma u ovom modelu.

Tablica 11. Procjene iz modela linearne regresije za dob pri napuštanju roditeljskog doma, rezultati za žene

Žene				
	Koeficijent, B	Standardna pogreška	t-statistika	p-vrijednost
Konstanta	14,857	1,232	12,061	0,000
Dob	0,232	0,051	4,591	0,000
Dob na kvadrat	-0,002	0,001	-4,149	0,000
Obrazovanje roditelja				
Nisko	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Srednje	2,386	0,412	5,792	0,000
Visoko	3,365	1,182	2,847	0,004

Napomene: Ref. označava referentnu kategoriju. Broj opažanja u modelu je 828. Uvažen je dizajn ankete.

Žene čiji roditelji imaju srednju razinu obrazovanja u prosjeku napuštaju roditeljski dom kasnije u usporedbi s onima čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja. Ovaj učinak je prilično izražen, s koeficijentom od 2,386, i statistički značajan ($p = 0,000$), što znači da su žene čiji roditelji imaju srednje obrazovanje sklonije kasnijem odlasku iz roditeljskog doma. Još veći utjecaj vidljiv je kod žena čiji roditelji imaju visoko obrazovanje. S koeficijentom od 3,365 i p-vrijednošću od 0,004, ovi rezultati jasno pokazuju da visoko obrazovanje roditelja ima još snažniji efekt na kasnije napuštanje roditeljskog doma. Zaključuje se da žene čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja imaju tendenciju duže ostajati u roditeljskom domu.

5.4. Rasprava

U ovom poglavlju interpretiraju se rezultati analize podataka za Hrvatsku na temelju podataka iz ESS-a, uspoređuju se s nalazima iz prethodne literature, te se izlažu osnovni zaključci i moguće implikacije za buduća istraživanja i politike.

Rezultati deskriptivne analize pokazali su značajne razlike između mladih muškaraca i žena u Hrvatskoj u dobi od 18 do 34 godine s obzirom na to žive li s roditeljima ili ne. Osobe koje žive u ruralnim područjima, bez obzira na spol, u prosjeku će češće ostati živjeti s roditeljima u usporedbi s onima koji borave u urbanim sredinama. Također, ljudi s višom razinom obrazovanja imaju tendenciju rjeđe živjeti s roditeljima nego oni s nižim obrazovnim postignućima. Zaposleni pojedinci, bilo da su muškarci ili žene, imaju manju vjerojatnost da će živjeti s roditeljima u odnosu na nezaposlene. S druge strane, oni koji su još uvijek u procesu obrazovanja češće ostaju u roditeljskom domu u usporedbi s onima koji već rade.

Regresijska analiza dala je dodatan uvid u čimbenike koji su povezani sa suživotom s roditeljima. Pokazalo se da muškarci koji imaju srednju razinu obrazovanja i čiji su roditelji završili visoko obrazovanje imaju manje šanse da žive s roditeljima, dok u usporedbi sa zaposlenima, oni koji su nezaposleni ali traže posao imaju veće šanse da žive s roditeljima. Prema nalazima za žene, osobe koje dolaze iz ruralne sredine, aktivno se školuju, čiji su roditelji srednje i visoko obrazovani imaju veće šanse da će živjeti s roditeljima.

Linearna regresija u kojoj je dob napuštanja roditeljskog doma bila zavisna varijabla pokazala je da su osobe, a posebno žene s obrazovanim roditeljima napustile roditeljski dom u kasnijoj dobi, u prosjeku. Ovaj nalaz u skladu je s tvrdnjama iz literature da socioekonomski status roditelja igra bitnu ulogu u odlukama mladih o samostalnom životu.

Dobiveni rezultati, ponajprije za žene, u skladu su s prethodnim istraživanjima koja su pokazala da osobe čiji roditelji imaju završenu visoku razinu obrazovanja u prosjeku češće ostaju duže živjeti s roditeljima. Rezultati istraživanja potvrđuju prethodna saznanja koja pokazuju da djeca roditelja s visokim stupnjem obrazovanja češće ostaju duže živjeti s njima. Prema istraživanju Ferraretta i Vitalia (2023.), u skladu s hipotezom „pernatog gnijezda“ roditelji s visokim socioekonomskim statusom mogu odgoditi osamostaljivanje djece. Angelini, Bertoni i Weber (2022.) također ističu da djeca roditelja s višim socioekonomskim statusom, unatoč visokom obrazovanju, kasnije napuštaju roditeljski dom. Ova analiza potvrđuje važnost socioekonomskog statusa roditelja, što se podudara s rezultatima istraživanja iz drugih dijelova Europe. Općenito, veći socioekonomski status roditelja povezuje se s manjom vjerojatnošću da će mladi napustiti obiteljski dom kako bi živjeli s partnerom, vjerojatno zbog udobnosti koju im roditeljski dom pruža. Međutim, nordijske zemlje predstavljaju iznimku. U tim zemljama, viši socioekonomski status roditelja potiče raniji odlazak djece iz roditeljskog doma i početak zajedničkog života s partnerom, i to u svim dobnim skupinama nakon tinejdžerskih godina. Nasuprot tome, u južnoj Europi takav se učinak javlja kasnije, a kod muškaraca je vidljiv tek nakon 35. godine (Iacovou, 2010.).

Analiza podataka za muškarce pokazuje miješane rezultate. S jedne strane, kad se gledaju mladi u dobi 18 – 34 (rezultati logističke regresije iz Tablice 8), visoko obrazovanje roditelja signifikantno smanjuje šanse za suživot s njima za muškarce. Linearna regresija s druge strane pokazuje da visoka razina obrazovanja roditelja može produžiti vrijeme zajedničkog života s roditeljima u usporedbi s muškarcima čiji roditelji imaju niže obrazovanje. No, iako se ovaj trend primjećuje, rezultati nisu statistički značajni na razini značajnosti od 0,05 nego samo na razini značajnosti od 0,10 (Tablica 10). S druge strane, kod žena je utvrđeno da visoko

obrazovanje roditelja znatno produžuje boravak kod kuće u odnosu na žene čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja. Ovdje su rezultati statistički značajni, što naglašava ulogu obrazovanja roditelja kao čimbenika koji može odgoditi odlazak iz roditeljskog doma i osamostaljivanje. Ovi rezultati također upućuju na moguće razlike u rodnim ulogama i očekivanjima, gdje socioekonomski status obitelji, posebno stupanj obrazovanja roditelja, može imati različit utjecaj na muškarce i žene kada je u pitanju osamostaljivanje.

Ova analiza pokazala je da su individualni faktori, poput obrazovanja i radnog statusa, te socioekonomski status roditelja važni za razumijevanje suživota mladih s roditeljima u Hrvatskoj. Ovi nalazi pružaju vrijedne uvide za razvoj politika koje će podržati mlade u njihovom prijelazu u samostalni život i unaprijediti socioekonomske uvjete koji omogućuju takav prijelaz. Buduća istraživanja mogla bi se fokusirati na longitudinalne podatke kako bi se bolje razumjela dinamika suživota s roditeljima i prijelaza u samostalni život.

6. ZAKLJUČAK

Glavni cilj diplomskog rada bio je istražiti suživot mladih s roditeljima u Hrvatskoj. Pružen je sveobuhvatan uvid u suživot mladih s roditeljima i prikazane su razlike među zemljama. Predstavljen je pregled literature, te je na taj način lakše razumjeti opisane razlike među zemljama i utjecaj čimbenika na suživot s roditeljima. Istraživali smo kako su različiti ekonomski i društveni čimbenici povezani s prosječnom dobi pri napuštanju roditeljskog doma i udjelima mladih koji žive s roditeljima. Kroz analizu razlika među europskim zemljama u suživotu mladih s roditeljima cilj je bio istražiti kako varijable nezaposlenost, HPI, vlasništvo nad nekretninama, mladi u statusu NEET i dobne norme o napuštanju roditeljskog doma utječu na prosječnu dob napuštanja roditeljskog doma i udjela mladih koji žive s roditeljima. Kroz analizu anketnih podataka željeli smo ispitati kako individualne karakteristike razlikuju mlade s obzirom na to žive li još uvijek s roditeljima ili ne, korištenjem dostupnih podataka za Hrvatsku.

Kroz drugo poglavlje, uočili smo da se europske zemlje jako razlikuju prema tome kada mladi u prosjeku napuštaju obiteljsko gnijezdo i koliko ih živi s roditeljima, pri čemu je Hrvatska jedna od zemalja u kojoj najviše mladih ostaje živjeti s roditeljima, odnosno mladi Hrvati u prosjeku kasno napuštaju roditeljski dom u usporedbi s drugim zemljama prema dostupnim podacima. Postoji opsežna literatura koja pomaže razumjeti takve razlike i koja se također bavi razlikama u napuštanju roditeljskog doma unutar zemalja (među različitim podskupinama stanovništva). Što se tiče razlika među zemljama, ulogu prema postojećim istraživanjima igraju i ekonomski i institucionalni i kulturološki čimbenici, a na individualnoj razini izražene su razlike prema spolu, prema obrazovanju, radnom statusu ili statusu školovanja i prema socioekonomskom statusu roditelja.

U diplomskom radu provedena je analiza na razini zemalja koja je pokazala da su dobne norme posebno važna odrednica koja objašnjava varijabilnost u suživotu mladih s roditeljima među europskim zemljama, što je potvrđeno visokim koeficijentima korelacije i statistički značajnim regresijskim koeficijentima. To potvrđuje i literatura koja naglašava utjecaj društvenih normi pri donošenju odluka o napuštanju roditeljskog doma. Rezultati pokazuju da i vlasništvo nad nekretninama također igra ulogu. Veći postotak vlasništva nad nekretninama dovodi do kasnijeg napuštanja roditeljskog doma i većeg udjela mladih koji žive s roditeljima.

Analiza anketnih podataka za Hrvatsku, iz devete runde Europskog društvenog istraživanja pokazala je da individualne karakteristike, poput sredine u kojoj mladi odrastaju (ruralna/urbana

sredina), razine obrazovanja, radnog statusa ili statusa školovanja, razine obrazovanja roditelja, također razlikuju mlade s obzirom na to žive li još uvijek s roditeljima ili ne. Rezultati su pokazali da je socioekonomski status roditelja, mjereno razinom obrazovanja, povezan sa suživotom s roditeljima u mladoj odrasloj dobi i s prosječnom dobi pri napuštanju roditeljskog doma, što je u skladu s očekivanjima na temelju postojeće literature. Nalazi se razlikuju za muškarce i žene. Pronađeno je da žene s obrazovanijim roditeljima u prosjeku kasnije napuštaju roditeljski dom što je u skladu s hipotezom da viša razina obrazovanja roditelja potiče dulje ostajanje u roditeljskom domu.

Ovaj diplomski rad doprinosi boljem razumijevanju suživota mladih s roditeljima, naglašavajući kako društveni, ekonomski i kulturni konteksti značajno oblikuju ove međugeneracijske odnose te utječu na individualne izbore i obrasce ponašanja u različitim sredinama.

POPIS LITERATURE

1. Aassve, A., Arpino, B., i Billari, F. C. (2013.), Age norms on leaving home: Multilevel evidence from the European Social Survey, *Environment and Planning A: Economy and Space*, 45(2), 383–401. <https://doi.org/10.1068/a4563>.
2. Adserà, A. (2017.), Education and Fertility in the Context of Rising Inequality, *Vienna Yearbook of Population*, 15 (Special issue on Education and fertility in low-fertility settings): 63–92. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2017s063>.
3. Akrap, A., i Čipin, I. (2008.), Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj, *Revija Za Socijalnu Politiku*, 15(3). <https://doi.org/10.3935/rsp.v15i3.787>.
4. Andres, L., i Adamuti-Trache, M. (2008.), Life-course transitions, social class, and gender: A 15-year perspective of the lived lives of Canadian young adults, *Journal of Youth Studies*, 11(2), 115-145. 10.1080/13676260701800753.
5. Angelini, V., Bertoni, M., i Weber, G. (2022. 1. lipanj), The Long-Term consequences of a golden nest: socioeconomic status in childhood and the age at leaving home, *Demography*, 59(3), 857–875. <https://doi.org/10.1215/00703370-9940728>.
6. Arnett, J. J. (2000.), Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties, *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>.
7. Avery, R., Goldscheider, F. i Speare, A. (1992.), Feathered nest/gilded cage: parental income and leaving home in the transition to adulthood, *Demography*, 29(3), 375–388. <https://doi.org/10.2307/2061824>.
8. Baanders, A. N. (1998.), *Leavers, Planners and Dwellers. The Decision to Leave the Parental Home* (Doktorska disertacija, Department of Economics and Management, Wageningen Agricultural University). <https://doi.org/10.1023/A:1006381308776>.
9. Berrington, A., Billari, F., Thévenon, O. i Vono de Vilhena, D. (2017.), Becoming an adult in Europe, Population Europe. <https://www.population-europe.eu/research/policy-briefs/becoming-adult-europe>. (pristupljeno: 12.9.2024.)
10. Billari, F. C. (2004.), Becoming an Adult in Europe: A Macro(/Micro)-Demographic perspective, *Demographic Research*, 15–44. <https://doi.org/10.4054/demres.2004.s3.2>.
11. Billari, F. C., i Liefbroer, A. C. (2007.), Should I Stay or Should I Go? The Impact of Age Norms on Leaving Home, *Demography*, 44(1), 181–198. <http://www.jstor.org/stable/4137227>.

12. Billari, F. C., i Liefbroer, A. C. (2010.), Towards a new pattern of transition to adulthood? *Current Perspectives on Aging and the Life Cycle*, 15(2–3), 59–75.
<https://doi.org/10.1016/j.alcr.2010.10.003>.
13. Billari, F. C., Hiekel, N., i Liefbroer, A. C. (2019.), The social stratification of choice in the transition to adulthood. *European Sociological Review*, 35(5), 599–615.
<https://doi.org/10.1093/esr/jcz025>.
14. Blaauboer, M. i Mulder, C. H. (2010.), Gender differences in the impact of family background on leaving the parental home. *Journal of Housing and the Built Environment*, 25(1): 53–71. <https://doi.org/10.1007/s10901-009-9166-9>.
15. Blossfeld, H. P., Klijzing, E., Mills, M. i Kurz, K. (ur.) (2005), *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*, London/New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203003206>.
16. Botrić, V. (2022.), Napuštanje roditeljskog doma u Hrvatskoj. *Notitia*, 8(1), 18–32.
<https://doi.org/10.32676/n.8.1.2>.
17. Breen, R. i Buchmann, M. (2002.), Institutional Variation and the Position of Young People: A Comparative Perspective. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 580, 288–30. <http://www.jstor.org/stable/1049911>.
18. Chiuri, M. i Del Boca, D. (2010.), Home-Leaving Decisions of Daughters and Sons. *Journal of Population Economics*, 23(3), 593–614. <https://doi.org/10.1007/s11150-010-9093-2>.
19. Čipin, I. i Međimurec, P. (2021.), Kako su odrastale europske generacije? Demografski i socioekonomski događaji povezani s tranzicijom u odraslu dob u Europi, *Revija za sociologiju*, 51(3), 331–359. <https://doi.org/10.5613/rzs.51.3.6>.
20. Dalla Zuanna, G. i Micheli, G. (2004.), *Strong Family and Low Fertility: A Paradox?*, Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/1-4020-2837-7>.
21. De Marco, A.C. i Berzin, S. C. (2008.), The Influence of Family Economic Status on Home-Leaving Patterns during Emerging Adulthood. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89, 208–218. <http://dx.doi.org/10.1606/1044-3894.3736>.
22. ESS (runda 9, 2018.), Data and documentation by round. Preuzeto s <https://ess.sikt.no/en/data-builder/?tab=download&rounds=8.4&seriesVersion=786>. (pristupljeno: 15.4.2024.)
23. European Commission (2017.), *Employment and Social Developments in Europe 2017*. Brussels: European Commission.

24. EUROSTAT (2024.a), Estimated average age of young people leaving the parental household by sex. Preuzeto s
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_demo_030/default/bar?lang=en&category=yth.yth_demo. (pristupljeno:12.4.2024.)
25. EUROSTAT (2024.b), Persons living with their parents or contributing/benefiting from the household income (population aged 18 to 34 years). Preuzeto s
[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvps08\\$dv_1041/default/table?lang=en&category=yth.yth_demo](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvps08$dv_1041/default/table?lang=en&category=yth.yth_demo). (pristupljeno:28.4.2024.)
26. EUROSTAT (2024.c), Unemployment by sex and age – annual data (population aged 15 to 29 years). Preuzeto s
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/une_rt_a__custom_12614397/default/table?lang=en. (pristupljeno:19.8.2024.)
27. EUROSTAT (2024.d), House price index (2015 = 100) - annual dana. Preuzeto s
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hpi_a/default/table?lang=en&category=prc.prc_hpi.prc_hpi_inx. (pristupljeno 19.8.2024.)
28. EUROSTAT (2024.e), Distribution of population by tenure status, type of household and income group - EU-SILC survey. Preuzeto s
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho02/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_lv.ilc_lvho (pristupljeno 19.8.2024.)
29. EUROSTAT (2024.f), Young people neither in employment nor in education and training (NEET), by sex and age - annual data (population aged 15 to 29). Preuzeto s
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_neet_a/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfsi.une. (pristupljeno:19.8.2024.)
30. Esping-Andersen, G. (1999.), *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198742002.001.0001>.
31. Esping-Andersen, G. (2006.), *Family formation and family dilemmas in contemporary Europe*. Bilbao: Fundación BBVA. https://www.fbbva.es/wp-content/uploads/2017/05/dat/DE_2007_family_formation.pdf. (pristupljeno: 12.9.2024.)
32. Ferraretto, V. i Vitali, A. (2023.), Parental socioeconomic status and age at leaving home in Europe: Exploring regional differences. *Population, Space and Place*, 29, e2679. <https://doi.org/10.1002/psp.2679>.

33. Furstenberg, F. (2008.), Life-course transitions, social class, and gender: A 15-year perspective of the lived lives of Canadian young adults. *Jornual of Youth Studies*. <https://doi.org/10.1080/13676260701800753>.
34. Goldscheider, F. i Goldscheider, C. (1999.), *The changing transition to adulthood: Leaving and returning home* (str. 18), 257. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452233832>.
35. Hill, N. E., i Redding, A. (2021.), *The End of Adolescence: The Lost Art of Delaying Adulthood*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1g4rv73>.
36. Holdsworth, C., i Morgan, D. (2005.), *Transitions In Context: Leaving Home, Independence And Adulthood: Leaving home, independence and adulthood*. McGraw-Hill Education.
37. Iacovou, M. (2002), Regional Differences in the Transition to Adulthood. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 580(1), 40–69. <https://doi.org/10.1177/000271620258000103>.
38. Iacovou, M. (2010.), Leaving home: Independence, togetherness and income, *Advances in Life Course Research*, 15(4), 147–160. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2010.10.004>.
39. Ilišin, V. (2006.), *Mladi između želja i mogućnosti: položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke Županije*. <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/579/1/Mladi%20izme%C4%91u%20%C5%BEelja%20i%20mogu%C4%87nosti.pdf>. (pristupljeno: 12.9.2024.)
40. Kaminska, O. (2020.), *Guide to using weights and sample design indicators with ESS data* (V1.1). Institute for Social and Economic Research, University of Essex.
41. Klimova Chaloupkova, J. (2023.), Solo living in the process of transitioning to adulthood in Europe: The role of socioeconomic background. *Demographic research*, 48, 43– 88. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2023.48.3>.
42. Lesthaeghe, R., i Van de Kaa, D., (1986.), “Twee demografische transitities?” In: Lesthaeghe, R., and van de Kaa, D. (eds), *Bevolking: Groei en Krimp*. Van Loghum Slaterus, Deventer: 9-24.
43. Mills, M. i Blossfeld, H. P. (2005.), Globalization, Uncertainty and the Early Life Course: A Theoretical Framework. U: Blossfeld H-P, Klijzing E, Mills M i Kurz K (ur.). *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*. London/New York: Routledge, 1–23. <https://doi.org/10.4324/9780203003206>.

44. Mulder, C. H. i Clark, W. V. (2002.), Leaving home for college and gaining independence. *Environment i Planning. A*, 34(6), 981–999.
<https://doi.org/10.1068/a34149>.
45. Mulder, C.H. i Hooimeijer, P. (2002.), Leaving home in the Netherlands: Timing and first housing. *Journal of Housing and the Built Environment*, 17(3): 237–268.
<https://www.jstor.org/stable/41107221>.
46. O'Reilly, J., Moyart, C., Nazio, T. i Smith, M. (2017.), *Youth Employment: STYLE Handbook*. CROME, University of Brighton, Brighton. <http://style-handbook.eu/>.
47. Reher, D. S. (1998.), Family ties in Western Europe: Persistent contrasts, *Population and Development Review*, 24(2), 203–234. <https://doi.org/10.2307/2807972>.
48. Rodik, P., Matković, T. i Pandžić, J. (2019), Stambene karijere u Hrvatskoj: od samoupravnog socijalizma do krize financijskog kapitalizma, *Revija za sociologiju*, 49(3), 319-348. <https://doi.org/10.5613/rzs.49.3.1>.
49. Sanderson, W. C., Skirbekk, V. i Stonawski, M. (2013.), Young Adult Failure to Thrive Syndrome, *Finnish Yearbook of Population Research*, 48: 169–187.
<https://doi.org/10.23979/fypr.40934>.
50. Schwanitz, K. (2017.), The transition to adulthood and pathways out of the parental home: A cross-national analysis. *Current Perspectives on Aging and the Life Cycle*, 32, 21– 34. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2017.03.001>.
51. Sobotka, T. i Toulemon, L. (2008.), Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe. *Demographic Research* 19(6): 85–138. <https://www.demographic-research.org/volumes/vol19/6/19-6.pdf>
52. Sobotka, T. (2008.), Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe, *Demographic Research*.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.8>.
53. Spajić-Vrkaš, V. i Ilišin, V. (2015.), *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj- istraživački izvještaj*. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
54. Thévenon, O. (2015.), Aid policies for young people in Europe and the OECD countries. *Family and Societies Working Paper Series*, 34, 54.
55. Van den Berg, L., Kalmijn, M. i Leopold, T. (2021.), Explaining cross-national differences in leaving home. *Population, Space and Place*, 27(8), e2476.
<https://doi.org/10.1002/psp.2476>.
56. Van de Kaa, D., (1987.), Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin* 42 (1), Population Reference Bureau, Washington, DC.

57. Wiik, K.A., (2009.), You'd better wait! Socio-economic background and timing of first marriage versus first cohabitation. *European Sociological Review*, 25(2): 139–153.
<https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00613.x>.

ŽIVOTOPIS

TINA GVOZDEN

Datum rođenja: 28.8.2000.

Državljanstvo: hrvatsko

Spol: žensko

OBRAZOVANJE

Ekonomski fakultet Zagreb

2019. - 2024.

Adresa: John F. Kennedy 6, 10000 Zagreb

XII gimnazija Zagreb

2015. - 2019.

Adresa: Gjüre Prejca 2, 10040 Zagreb

OŠ Mate Lovraka

2007. - 2015.

Adresa: Aleja Blaža Jurišića 13, 10040 Zagreb

RADNO ISKUSTVO

[01/2020 – 03/2020] Top Računovodstvo Servisi

Adresa: Ulica grada Vukovara 18, 10000 Zagreb

POPIS SLIKA

Slika 1. Prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma	4
---	---

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Prosječna dob mladih pri napuštanju roditeljskog doma prema spolu od 2014. do 2023. za Hrvatsku.....	5
Grafikon 2. Prosječna dob pri napuštanju roditeljskog doma prema spolu 2023.	6
Grafikon 3. Procijenjena prosječna dob mladih koji napuštaju roditeljsko kućanstvo od 2014. do 2023.....	7
Grafikon 4. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine).....	8
Grafikon 5. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine), usporedni prikaz država za 2014. i 2023. godinu.....	9
Grafikon 6. Osobe koje žive s roditeljima ili doprinose/imaju koristi od prihoda kućanstva (populacija od 18 do 34 godine).....	10
Grafikon 7. Povezanost dobi pri napuštanju roditeljskog doma s odabranim ekonomskim i društvenim čimbenicima	25
Grafikon 8. Povezanost udjela mladih koji žive s roditeljima s odabranim ekonomskim i društvenim čimbenicima	29

POPIS TABLICA

Tablica 1. Podaci za empirijsku analizu na razini zemalja.....	24
Tablica 2. Koeficijenti korelacije između dobi napuštanja roditeljskog doma i nezavisnih varijabli.....	27
Tablica 3. Procjene modela linearne regresije za prosječnu dob napuštanja roditeljskog doma	28
Tablica 4. Koeficijenti korelacije između udjela mladih koji žive s roditeljima i nezavisnih varijabli.....	31
Tablica 5. Procjene modela linearne regresije udjela mladih koji žive s roditeljima.....	32
Tablica 6. Usporedba muškaraca u dobi 18-34 koji žive s roditeljima i onih koji su napustili roditeljski dom (prosjeci za numeričke i proporcije za kategorijalne varijable).....	37

Tablica 7. Usporedba žena u dobi 18-34 koje žive s roditeljima i onih koje su napustile roditeljski dom (prosjeci za numeričke i proporcije za kategorijalne varijable).....	39
Tablica 8. Procjene iz modela logističke regresije za suživot s roditeljima u dobi 18-34, rezultati za muškarce	40
Tablica 9. Procjene iz modela logističke regresije za suživot s roditeljima u dobi 18-34, rezultati za žene	42
Tablica 10. Procjene iz modela linearne regresije za dob pri napuštanju roditeljskog doma, rezultati za muškarce	43
Tablica 11. Procjene iz modela linearne regresije za dob pri napuštanju roditeljskog doma, rezultati za žene	44

PRILOG

Ovaj prilog sadrži skriptu iz R-a kojom je moguće replicirati analizu iz diplomskog rada iz poglavlja 5.

```
library(haven)
library(tidyverse)
library(survey)
library(srvyr)
library(openxlsx)

ESS9 <- read_dta("ESS9e03_2.dta",
               col_select = c("name", "essround", "edition", "proddate",
                             "idno", "cntry", "anweight", "psu",
                             "stratum",
                             "yrbrn", "agea", "gndr", "domicil",
                             "edlvehr", "mnactic", "edlvmehr", "edlvfehr",
                             "lvpntyr", "admge", "tolvpnt"))

ESS9_DA <- ESS9 %>%
  as_survey_design(ids = psu, strata = stratum, weights = anweight,
                  data = ESS9)
options(survey.lonely.psu = "adjust")

#####
#####
### - norme o dobi pri napuštanju roditeljskog doma

norme <- ESS9_DA %>%
  filter(!is.na(tolvpnt),
         tolvpnt != 0) %>%
  group_by(cntry) %>%
  summarise(prosjek = survey_mean(tolvpnt))

norme_po_spolu <- ESS9_DA %>%
  filter(!is.na(tolvpnt),
         tolvpnt != 0,
         !is.na(admge)) %>%
  group_by(admge, cntry) %>%
  summarise(prosjek = survey_mean(tolvpnt))

listovi <- list("norme" = norme, "norme_po_spolu" = norme_po_spolu)
write.xlsx(listovi, file = "norme.xlsx")

#####
#####
### - priprema podataka za daljnju analizu
### - samo HR

ESS9_HR <- ESS9 %>%
```

```

filter(cntry == "HR") %>%
mutate(dob_napuštanja_roditelja = ifelse(!lvpntyr %in% c(0, 1111),
                                         lvpntyr - yrbrn, NA),
       žive_s_roditeljima = ifelse(lvpntyr == 0, 1,
                                   ifelse(is.na(lvpntyr), NA, 0)),
       dob = zap_label(zap_labels(zap_formats(agea))),
       žene = ifelse(gndr == 2, 1, ifelse(is.na(gndr), NA, 0)),
       selo = ifelse(domicil %in% 4:5, 1,
                    ifelse(is.na(domicil), NA, 0)),
       obr_num = ifelse(edlvehr %in% 1:15, edlvehr, NA),
       obr = case_when(edlvehr %in% 1:5 ~ "nisko",
                       edlvehr %in% 6:9 ~ "srednje",
                       edlvehr %in% 10:15 ~ "visoko"),
       edlvfehr = ifelse(edlvfehr == 5555, NA, edlvfehr),
       edlvmehr = ifelse(edlvmehr == 5555, NA, edlvmehr),
       obr_rod_num = case_when(
         !is.na(edlvfehr) & !is.na(edlvmehr) ~ (edlvfehr+edlvmehr)/2,
         !is.na(edlvfehr) & is.na(edlvmehr) ~ edlvfehr,
         is.na(edlvfehr) & !is.na(edlvmehr) ~ edlvmehr
       ),
       obr_rod = case_when(obr_rod_num <= 5 ~ "nisko",
                           obr_rod_num > 5 & obr_rod_num <= 9 ~ "srednje",
                           obr_rod_num > 9 ~ "visoko"),
       aktivnost = case_when(
         mnactic == 1 ~ "plaćeni posao",
         mnactic == 2 ~ "školovanje",
         mnactic == 3 ~ "nezaposleni, traže posao",
         mnactic == 4 ~ "nezaposleni, ne traže",
         mnactic %in% 5:9 ~ "ostalo"
       ),
       aktivnost = factor(aktivnost, levels = c("plaćeni posao",
                                                "školovanje",
                                                "nezaposleni, traže posao",
                                                "nezaposleni, ne traže",
                                                "ostalo")))

#####
#####
### - dob pri napuštanju roditeljskog doma i povezanost s obrazovanjem roditelja

#####
### ->>> MUŠKARCI

### ->>> podaci
dob_napuštanja_muškarci <- ESS9_HR %>%
  filter(dob_napuštanja_roditelja >= 15,
         dob_napuštanja_roditelja <= 45,
         !is.na(dob),
         žene == 0,
         !is.na(obr_rod_num))
dob_napuštanja_muškarci_DA <- dob_napuštanja_muškarci %>%
  as_survey_design(ids = psu, strata = stratum, weights = anweight)

```

```

### ->>> deskriptivna statistika
dob_napuštanja_muškarci_DA %>%
  summarise(prosj_dob_napuštanja = survey_mean(dob_napuštanja_roditelja),
            prosj_dob = survey_mean(dob))
dob_napuštanja_muškarci_DA %>%
  group_by(obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> model
model_dob_muškarci <- svyglm(dob_napuštanja_roditelja ~ dob + I(dob^2) + ob
r_rod,
                           design = dob_napuštanja_muškarci_DA)
summary(model_dob_muškarci)
nobs(model_dob_muškarci)

#####
### ->>> ŽENE

### ->>> podaci
dob_napuštanja_žene <- ESS9_HR %>%
  filter(dob_napuštanja_roditelja >= 15,
         dob_napuštanja_roditelja <= 45,
         !is.na(dob),
         žene == 1,
         !is.na(obr_rod_num))
dob_napuštanja_žene_DA <- dob_napuštanja_žene %>%
  as_survey_design(ids = psu, strata = stratum, weights = anweight)

### ->>> deskriptivna statistika
dob_napuštanja_žene_DA %>%
  summarise(prosj_dob_napuštanja = survey_mean(dob_napuštanja_roditelja),
            prosj_dob = survey_mean(dob))
dob_napuštanja_žene_DA %>%
  group_by(obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> model
model_dob_žene <- svyglm(dob_napuštanja_roditelja ~ dob + I(dob^2) + obr_ro
d,
                        design = dob_napuštanja_žene_DA)
summary(model_dob_žene)
nobs(model_dob_žene)

#####
#####
### - odrednice suživota s roditeljima u dobi 18-34

#####
### ->>> MUŠKARCI

### ->>> podaci
suživot_muškarci <- ESS9_HR %>%
  filter(dob >= 18 & dob <= 34,

```

```

    žene == 0,
    !is.na(žive_s_roditeľjima),
    !is.na(selo),
    !is.na(obr),
    !is.na(aktivnost),
    !is.na(obr_rod))
suživot_muškarci_DA <- suživot_muškarci %>%
  as_survey_design(ids = psu, strata = stratum, weights = anweight)

### ->>> deskriptivna statistika
suživot_muškarci_DA %>%
  summarise(prosj_dob = survey_mean(dob))
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(selo) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(aktivnost) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(obr) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> usporedba prema suživotu s roditeľjima
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima) %>%
  summarise(prosj_dob = survey_mean(dob))
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, selo) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, aktivnost) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, obr) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_muškarci_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> model
model_suživot_muškarci <- svyglm(žive_s_roditeľjima ~ dob + I(dob^2) +
  selo + aktivnost + obr + obr_rod,
  family = quasibinomial,
  design = suživot_muškarci_DA)
summary(model_suživot_muškarci)
nobs(model_suživot_muškarci)

#####
### ->>> ŽENE

### ->>> podaci

```

```

suživot_žene <- ESS9_HR %>%
  filter(dob >= 18 & dob <= 34,
         žene == 1,
         !is.na(žive_s_roditeľjima),
         !is.na(selo),
         !is.na(obr),
         !is.na(aktivnost),
         !is.na(obr_rod))
suživot_žene_DA <- suživot_žene %>%
  as_survey_design(ids = psu, strata = stratum, weights = anweight)

### ->>> deskriptivna statistika
suživot_žene_DA %>%
  summarise(prosj_dob = survey_mean(dob))
suživot_žene_DA %>%
  group_by(selo) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(aktivnost) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(obr) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> usporedba prema suživotu s roditeľjima
suživot_žene_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima) %>%
  summarise(prosj_dob = survey_mean(dob))
suživot_žene_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, selo) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, aktivnost) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, obr) %>%
  summarise(prop = survey_prop())
suživot_žene_DA %>%
  group_by(žive_s_roditeľjima, obr_rod) %>%
  summarise(prop = survey_prop())

### ->>> model
model_suživot_žene <- svyglm(žive_s_roditeľjima ~ dob + I(dob^2) +
                           selo + aktivnost + obr + obr_rod,
                           family = quasibinomial,
                           design = suživot_žene_DA)
summary(model_suživot_žene)
nobs(model_suživot_žene)

```

```
sessionInfo()
```